

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1918. Första kammaren. Nr 24.

Onsdagen den 17 april.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Upplästes två till kammaren inkomna protokoll, så lydande:

År 1918 den 16 april sammanträdde kamrarnas valmän för att jämlikt 71 och 73 §§ riksdagsordningen utse dels riksdagens fullmäktige i riksbanken ej mindre för valperioden 1918—1921 efter herrar V. L. Moll och R. Lindgren, vilka voro i tur att avgå, än även för återstående delen av valperioden 1917—1920 efter herr statsrådet Fr. V. Thorsson, vilken på grund därav att han blivit utnämnd till statsråd frånträtt sin befattning såsom fullmäktig i riksbanken, dels ock suppleanter för riksdagens fullmäktige i nämnda bank; och befunnos, efter valens slut, hava blivit utsedda till

fullmäktige

för valperioden 1918—1921:

herr Moll, Victor Ludvig, bankdirektör.	med 44 röster.
» Lindgren, Richard, bankdirektör.	» 44 » ;

för återstående delen av valperioden 1917—1920:

herr Branting, Karl Hjalmar, ledamot av riksdagens andra kammare,	med 44 röster
---	---------------

samt till *suppleanter* för tiden från valet, till dess nytt val under år 1919 försiggått:

greve von Rosen, Gustaf Fredrik, bruksägare,	med 42 röster,
herr Olausson, Knut Arvid, bankokommissarie,	» 41 » ,
» Rune, Axel Olof, ledamot av riksdagens andra kammare,	» 40 » .

Ernst Trygger.
Malte Sommelius.

Johan Ekman.
Bernh. Eriksson.

År 1918 den 16 april sammanträdde kamrarnas valmän för att jämlikt 71 och 73 §§ riksdagsordningen utse dels fullmäktige i riksgäldskontoret ej mindre för valperioden 1918—1921 efter herrar A.

Första kammarens protokoll 1918. Nr 24.

Ekman och H. S. Tamm, vilka voro i tur att avgå, än även för återstående delen av valperioden 1917—1920 efter herr statsrådet friherre E. K. Palmstierna, vilken på grund därav att han blivit utnämnd till statsråd frånträtt sin befattning såsom fullmäktig i riksgäldskontoret, dels och suppleanter för riksdagens fullmäktige i nämnda kontor; och befunnos, efter valens slut, hava blivit utsedda till

fullmäktige

för valperioden 1918—1921:

herr Tamm, Henric Sebastian, verkställande direktör, med 43 röster,
 » Kvarnzelius, Svante Herman, ledamot av riksdagens första kammare, » 43 » ;

för återstående delen av valperioden 1917—1920:

herr Söderberg, Ernst Julius, ledamot av riksdagens första kammare, med 41 röster,
 samt till *suppleanter* för tiden från valet, till dess nytt val under år 1919 försiggått:

herr Jesperson, Jöns Peter, ledamot av riksdagens första kammare, med 42 röster,
 » Strömberg, Otto Mauritz, ledamot av riksdagens första kammare, » 41 »
 » Ekman, Carl Gustaf, ledamot av riksdagens första kammare, » 40 » .

Ernst Trygger.
Malte Sommelius.

Johan Ekman.
Bernh. Eriksson.

På framställning av herr talmannen beslöts, att de nu urnlästa protokollen skulle läggas till handlingarna ävensom att riksdagens kanslideputerade skulle genom utdrag av protokollet under rättas om dessa val samt anmodas låta uppsätta och till kamrarna ingiva förslag dels till förordnanden för de valda, dels till skrivelse till Konungen med anmälan om de förrättade valen, dels ock till den paragraf, som därom borde intagas i riksdagsbeslutet.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts nådiga proposition nr 276, angående försäljning av folkskoleseminariets i Falun äldre tomtområde m. m.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran första särskilda utskottets utlåtanden nr 13—16 samt första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 10.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 11, i anledning av väckta motioner om skrivelse till Kungl. Maj:t angående revision av gällande bestämmelser om valsättet vid val till andra kammaren och landsting.

Ang. förbättrade regler för proportionellt valsätt.

I en inom andra kammaren väckt, till konstitutionsutskottet hänvisad motion, nr 118, hade friherre *Adelswärd* hemställt, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta utreda, i vad mån en revision av nu gällande bestämmelser om valsättet vid val till andra kammaren och till landsting borde äga rum för att vinna rättelse av de brister, som vunnen erfarenhet visat vidlåda desamma med särskilt avseende fäst på en begränsning av valkretsarnas antal och på förekomsten av missbruk av partibeteckningar på valsedlarna, samt att snarast möjligt till riksdagen framlägga förslag till sådana ändringar, vartill utredningen föranledde.

Vidare hade till konstitutionsutskottet hänvisats en inom andra kammaren väckt motion, nr 173, däri herr *Hage* m. fl. hemställt, att riksdagen måtte besluta i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte låta utreda frågan om, på vilket sätt ändringar i den proportionella valmetoden skulle kunna komma till stånd för att inom riksdag samt eventuellt även landsting och stadsfullmäktige, som valde medlemmar till första kammaren, en verkligt proportionell representation skulle kunna komma till stånd.

Utskottet hade i föreliggande utlåtande på åberopade grunder hemställt, att riksdagen i anledning av förevarande motioner måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes låta verkställa utredning om de åtgärder, som skulle kunna vidtagas till undvikande av de olägenheter, som enligt vunnen erfarenhet vidlåde gällande regler för proportionellt valsätt, samt för riksdagen framlägga de förslag, vilka utredningen kunde föranleda.

Reservationer hade avgivits

1:o) mot utskottets motivering av herr *Olof Olsson*, vilken likväl ej närmare antytt sin åsikt;

2:o) mot vissa delar av motiveringen:

dels av herrar *Clason*, *Bellinder*, *von Geijer* och *von Mentzer*, greve *Alexander Hamilton*, greve *Henning Wachtmeister* samt herrar *Räf* och *Hildebrand*, vilka anfört: »Jämte det vi önskat jämkningar i vissa punkter av motiveringen, hava vi yrkat att å sid. 19 och 20 i de meningar, som börja å sid. 19 rad 7 nedifrån med: 'Det är emellertid...' och fortgå till och med styckets slut: '... kunna vara av betydelse', skulle ur betänkandet utgå»;

dels ock av herrar *Hellberg* och *von Zweigbergk* utan närmare angiven mening.

Herr von Geijer: Herr greve och talman, mina herrar! Det skulle kanske för läsarna av utskottets ifrågavarande utlåtande kunna

Ang. förbättrade regler för proportionellt valsätt.

(Forts.)

te sig, som om utlåtandet brast i mångt och mycket vad sammanhanget beträffar; att motivering och kläm icke direkt sammanhänga varken sinsemellan eller med motionerna. Det beror på många orsaker. Jag vill begagna tillfället att säga, att det i icke oväsentlig mån beror på det arbetssätt, konstitutionsutskottet sedan åtskilliga år använt, nämligen att något för mycket fördjupa sig i saken, att utreda något för mycket. Det är kanske för mycket *pro et contra* utskottet ger och tar på en gång. Men denna brist på samstämmighet torde i nu föreliggande utlåtande komma bjärtare fram än vanligt, beroende på en särskild omständighet — det är denna omständighet, som närmast föranlett mig att begära ordet — nämligen att ett nytt moment utanför motionens ram kastats in i utlåtandet. Detta är ju, såsom herrarna finna, baserat på två motioner, avgivna den ena av friherre Adelswärd och den andra av herr Hage m. fl. Båda hava gemensamt syfte. De begära förbättring i valsättet såsom sådant. Vidare hava de det gemensamt, att ingendera av dem önskar förändring eller omläggning av det proportionella valsystemet. Det har emellertid av utskottet införts ett annat moment, som jag redan antytt, och det har föranlett oss, herr Clason och medreservanter, att härvidlag begära, att just detta yrkande som är framställt skall utgå. Jag kommer till det något senare.

Det är vissa saker, som motionärerna vänt sig emot och vilka de anse vara av den beskaffenhet, att en förändring eller förbättring därutinnan är nödvändig. Det är dels angående fördelningen av platserna mellan partierna, dels också beträffande fördelningen av platserna inom partierna, vad det sista beträffar jämväl till förekommande av obefogade och olämpliga manipulationer inom partierna, varpå tyvärr de senaste valkampanjerna visat ganska stygga exempel.

Vad nu först beträffar fördelningen partierna emellan, har ingen anmärkning riktats mot den matematiskt-vetenskapliga regel, som använts eller den D'Hondtska. Emellertid har denna regel oavvisligen i sig själv den egenskapen, att den gynnar de större partierna, och att detta kommer mera tydligt fram ju mindre valkretsen är. Det är denna sista omständighet, som man nu begär ändring i eller att man skall vidga valkretsarna. Herrarna erinra sig, att 1903 års proportionella valkommitté, som hade till uppdrag att endast utreda den tekniska sidan av saken, föreslog avsevärt större valkretsar än dem, som 1907 och 1909 blevo slutligt gällande. Även Kungl. Maj:ts proposition 1904 och 1905 hade, med beaktande av de synpunkter, som just nämnda kommitté frambållit, föreslagit mycket större valkretsar, än som det faktiskt blev. Att man till en början tvekade att genomföra en så stor förändring som de stora valkretsarna innebar är helt naturligt, då man tänker på förloppet. Det var en nyhet av genomgripande art, och att då plötsligt gå från enmansvalkretsar till så stora valkretsar, som omfattade ett län eller delar av ett län, var i och för sig ett steg så långt, att man av helt välförstådda skäl skygade för att taga det. Oppositionen mot Kungl. Maj:ts proposition riktade sig också väsentligen just mot den punkten. Det var en efter-

gift därutinnan, då 1907 års proposition hade tagit upp tanken att göra dessa valkretsar avsevärt mindre. Nu emellertid, då så lång tid förflutit och erfarenhet angående dessa valkretsar vunnits, torde den farhåga som gjorde sig gällande 1904 och 1905 icke föreligga i samma grad, utan skäl torde vara, att söka utreda, huruvida icke lämpligt vore, att man verkligen vidgade valkretsarna. Det lider intet tvivel, att denna idé, som är den bärande i proportionalismen, hade i vidsträcktare mån kommit till sin rätt, därest valkretsarna gjordes större. Emellertid, då fråga nu är om utvidgning av valkretsarna, föreligga, enligt min bestämda mening, skäl att gå försiktigt till väga. Visserligen ha exempel inte saknats på målsmän för det proportionella valsystemet, som genom rent abstrakt tänkande kommit till slutsatsen, att bäst vore om hela landet gjordes till en enda valkrets. Detta är ju att driva saken in absurdum. Här kan med skäl tillämpas satsen att det bästa är det godas fiende. Av praktiska skäl är det nödvändigt göra en begränsning, och vad man närmast vill nå med proportionella val kan man förvisso nå, även om man icke går så långt. Att i något fall gå längre än till länsgränsen synes för mig icke alls vara lämpligt. Jag vill till och med säga, att jag knappt för min del vill vara med om en generell regel om länsgränsen. Att bestämma att t. ex. Malmöhus län med ett invånareantal av 400,000 skulle utgöra en enda valkrets synes mig betänkligt.

Ang. förbättrade regler för proportionellt valsätt.
(Forts.)

Den andra delen, som motionärerna riktat sig emot, var den jag nämnde, att man skulle söka åstadkomma förbättring angående reglerna för fördelningen inom partierna och till förekommande av obehöriga manipulationer. Herrarna erinra sig, att 1907 års proposition innehöll ett fördelningssystem, som efter dess upphovsman benämnes den Thielska metoden. Särskilda utskottet fann emellertid vid behandlingen, att denna valmetod möjliggjorde en sorts manöver, som kallas dekapitering, d. v. s. att några jämförelsevis få personer av partiet kunde genom sammanslutning utestänga de mera framstående männen inom partiet. Dekapitering: — taga bort huvudena inom partiet. Det kan icke nekas, att den faran förelåg, och den förändring till förekommande härav som särskilda utskottet införde eller den så kallade rangordningsregeln var befogad och nödvändig. Det har utvecklingen sedermera visat. Denna rangordningsregel är vetenskapligt taget dock icke så litet i strid med den regel, som annars ligger till grund för valmetoden eller den så kallade reduktionsregeln. Nekas kan därför också icke att systemet genom denna sammankoppling av två från varandra så pass avvikande grundförutsättningar kommit att lida av en viss brist på enhetlighet, blivit i viss mån hybrid. Detta gör, att det torde vara lämpligt, att låta verkställa en fullt sakkunnig utredning av den saken och tillser, huruvida man icke skulle ännu närmare sammansmälta dessa i någon mån heterogena element i systemet.

Så ännu en omständighet till. Det kan icke nekas, att många valmanskårer visat exempel på åtgärder, som måste betecknas såsom minst sagt olämpliga. Så har det visat sig, att ett parti, en fraktion.

Ang. förbättrade regler för proportionellt valsätt.

(Forts.)

tagit ett annat partis beteckning utan eller rent av mot detta partis vetenskap och vilja. Dylikt förfaringssätt är givetvis av sådan art, att det icke lämpligen bör tolereras.

Jag vill även härvidlag göra en erinran om vad i den punkten tilldrog sig, då förslaget antogs 1907. Den möjligheten var ingalunda främmande för målsmännen för dem, som förde fram förslaget, men man förmenade, att den allmänna hounnettheten skulle därvidlag vara tillräcklig regulator; man ville således icke, innan det visat sig nödvändigt, yttermera komplicera systemet. Emellertid, då utvecklingen visat att denna regulator, som vederbörande hoppats på, icke verkat, torde det vara lämpligt, att man jämväl angående den saken söker åstadkomma utredning och förslag till förekommande av sådant. Så långt är hela utskottet ense, men knappt i något mera. Jag och mina medreservanter gå icke längre, än vad jag nu sagt.

Jag antydde i början av mitt anförande, att ett främmande moment kommit in i förslaget. Det är mot detta som herr Clason och hans medreservanter, till vilka jag hör, hava riktat våra anmärkningar, med yrkande att vad där framhållits måtte ur utskottets utlåtande utgå. Det är det, som återfinnes på sid. 19 sjunde raden nedifrån och sedermera till slutet av utskottets utlåtande omedelbart före klämman. Där har införts ett nytt moment. Där framhålls, att man jämväl skulle begära undersökning om och i vad mån man borde återgå till det gamla systemet, till majoritetsval i enmansvalkretsar, dock icke över hela linjen. Som jag nämnde, finnes det ingen anledning i motionen till denna utvidgning av det uppdrag, som riksdagen nu skulle gå att lämna Kungl. Maj:t. Det är något som spontant kommit fram inom utskottet och, såvitt vi kunna förstå, utan någon som helst rimlig anledning. Den yttre, den formella anledningen är den, att man åberopar den omständigheten, att man i Danmark vidtagit en grundlagsförändring, som innehåller ett system av sådan blandad art. Det är denna yttre formella omständighet, som tagits till intäkt för att jämväl den svenska riksdagen skulle skrida till bestämt uttalande av sympati för en sådan återgång. Det karakteristiska för den danska valmetoden är det, att man tager undan ett visst antal platser i den församling, som valet avser, samlar en sorts reserv för att, sedan den första delen av valet verkställts, fördela denna reserv, dessa tilläggsmandat, som det heter, — på de respektive partierna efter en viss proportionell regel. Sålunda, man väljer först ett visst antal riksdagsmän, och reserven eller tilläggsmandaten fördelas efteråt på de respektive partierna efter proportionell regel. Det danska folketinget skall bestå av 140 ledamöter. Av dessa 140 falla 24 på Köpenhamn med Fredriksberg. Återstå således 116. Av dessa tagas nu 23 mandat undan och behandlas såsom reserv för att sedermera läggas till de respektive partien efter proportionell regel. Återstå 93 platser; men dessa 93 skola väljas i enmansvalkretsar med majoritetsval. Det är detta, som är det betecknande, och det är detta, som med nödvändighet måste få betoning, om riksdagen verkligen skriver med

framhållande av att riksdagen önskar en återgång, så avsevärd som detta förslag innebär, till majoritetsval i enmansvalkretsar.

Om vi nu skulle försöka tänka oss huru detta skulle ställa sig efter svenska förhållanden. Jag nämnde, att det var 140 som skulle väljas och att av dessa 24 falla på Köpenhamn (jag underlät att nämna, att dessa 24 skola väljas proportionellt) då skulle emellertid icke mera än Stockholm, Göteborg och Malmö (knappt någon mera torde man kunna antaga), om detta system genomfördes, kunna väljas efter listval och proportionellt. Det är 16 plus 7 plus 4, således 27 ledamöter. Av 230 ledamöter återstå således 203. Om vi fullfölja vidare den danska idén, skulle de återstående väljas i enmansvalkretsar genom majoritetsval. Det vore då meningen att taga undan vissa tilläggsmandat, 15 à 16 % liksom i Danmark, och det är icke anledning att antaga, att det skulle tagas någon annan proportion, således ungefär 170 ledamöter i andra kammaren skulle utses genom majoritetsval i enmansvalkretsar. Detta är den verkliga innebörden, så vitt vi kunna se, i detta förslag. Det är detta reservanterna opponera sig emot, och det är detta jag för min del fortfarande vill yrka avslag på. Jag kan icke finna någon som helst anledning, varför vi nu skola giva oss in på att undersöka en sak, som jag för min del, och jag är livligt övertygad det övervägande antalet icke vill att den skall komma till användning hos oss, på den grund att det innebär en bestämd återgång till majoritetsval i enmansvalkretsar.

Jag kan kanske i parentes säga, att när jag talade om motsägelse mellan klämman och motiveringen, i det att i motiveringen talas så mycket om det olämpliga i karteller som visat sig från sista valkampanjen, så var det med tanke på det egendomliga uti att man ändå förordar ett system som framför alla andra möjliggör de mest besynnerliga karteller, nämligen majoritetsval i enmansvalkretsar. Jag yrkar sålunda, herr greve och talman, bifall till utskottets hemställan, med den ändring som är föreslagen i den vid utskottets utlåtande fogade, av herr Clason m. fl. avgivna reservationen, vari yrkats, att på sid. 19 och 20 de meningar, som börja å sid. 19 rad 7 nedifrån med: »Det är emellertid» och fortgå till och med styckets slut: »kunna vara av betydelse» skola ur betänkandet utgå.

Herr von Zweigbergk: Mina herrar! Såsom jag ser den högerreservation, för vilken den senaste talaren nyss har pläderat, finner jag den närmast vara ett uttryck för motviljan att erkänna det förhållande, att man kan åstadkomma en proportionell representation utan att för detta ändamål behöva över hela linjen tillämpa det valsätt, som har fått det tekniska namnet den proportionella valmetoden. Det är emellertid ett faktum, att det går mycket väl att åstadkomma en sådan representation, att varje parti eller varje större meningsriktning får sitt tillbörliga antal platser i folkförsamlingen, utan att man för detta ändamål behöver tillgripa den, såsom vi numera veta, rätt så invecklade proportionella valmetoden. Någon

Any. förbättrade regler för proportionellt valsätt.

(Forts.)

Ang. förbättrade regler för proportionellt valsätt.
(Forts.)

särskild anledning att undanhålla den svenska allmänheten det faktiska förhållandet, att så är, hava vi, som hava utgjort majoriteten, icke ansett föreligga. Kan det icke visas, att den proportionella valmetod, som nu tillämpas, sådan den nu är eller utvecklad på sätt utskottet antyder, löser programmet på ett tillfredsställande sätt, må det väl i all rimlighets namn icke vara förbjudet att undersöka om icke det mål, till vilket man strävar och som är en proportionell representation, kan uppnås på annat sätt. Förhållandet är ju närmast det, att vi — jag tillåter mig tala så — att vi som hålla på val i enmanskretsar, fullt ut erkänna, att detta valsätt lider av en svaghet och av en mycket stor svaghet i det avseendet, att det i så otillräcklig grad garanterar, att valresultatet verkligen tillfredsställer anspråket på proportionell representation. Det medgivandet göra vi obetingat och stå på den ståndpunkten att, huru det än för framtiden skall ordnas med valen, man alltid hädanefter skall tillgodose detta anspråk på proportionell representation, vare sig det sker genom tillämpning av proportionell valmetod över hela linjen eller genom att kombinera majoritetsval med ett institut av tilläggsmandat, som medger den behövliga utjämningen, eller genom att försöka finna en kombination av båda systemen, varvid man såvitt möjligt garanterar sig båda systemens fördelar och såvitt möjligt söker undvika deras svagheter.

Däremot förefaller det, som om de som hava förtjänsten av eller åtminstone faderskapet till det nuvarande systemet, äro så förälskade i sitt barn, att de vilja behålla den proportionella valmetoden, för vilken vi nu en gång gått in, huru det än må gå i övrigt; allt annat tyckes i förhållande till den synpunkten vara sekundärt.

Nu är det emellertid så, som herrarna torde finna, om ni närmare studera detta betänkandet, att hela konstitutionsutskottet varit enigt därom, att den proportionella valmetoden, sådan den nu tillämpas, har visat så svåra blottor, att det är alldeles otänkbart att man skulle kunna låta det bliva vid status quo. En revision av det valsätt, som infördes genom 1907 och 1909 års representationsförändring, är oundgänglig. I själva verket är det nämligen inga små brister man har vidgått, som det nu tillämpade systemet har att uppvisa. Det brister därutinnan, att det icke på ett tillfredsställande sätt verkställer en rättvis uppdelning av mandaten mellan de olika partierna. Då detta emellertid var det mål, som den proportionella valmetodens anhängare företrädesvis åtagit sig att söka vinna, måste det erkännas, att det är en mycket betänklig brist i resultatet, i fall man nu, efter att hava fyra val till andra kammaren att bygga på, måste erkänna att icke ens detta primära mål som man satt sig före, har man sett sig i stånd att uppnå.

Men vidare har det befunnits, att systemet även brister i det avseendet, att det icke förmår inom partierna verkställa en fördelning av platserna av den beskaffenhet, att valmännen verkligen måste säga sig, att de som i första rummet avsetts för uppdraget ha fått det, utan det kan mycket väl hända, att en person, som i själva verket nästan ingen av hela valmanskären tänkt sig möjlig-

heten av, att han skulle komma i fråga, dock blir den, som kommer fram ur operationen och intager platsen. Denna svaghet är efter mitt förmenande på sätt och vis ännu mer betänklig än den förra, att icke full matematisk rättvisa alltid kommer till sin tillämpning de olika partierna emellan; den senare svagheten är, när allt kommer omkring, icke så graverande, som man understundom vill göra den.

Dessutom har systemet visat sig brista i det avseendet, att det icke förmått förekomma vad den föregående talaren kallade beklagliga manipulationer, särskilt framträdande däri, att ett parti visat sig hava möjlighet att helt enkelt olovligen tillägna sig ett annat partis partibeteckning och därigenom göra obehörig valvinst för sin egen del. Vi ha på sista tiden haft exempel härpå i ganska stor omfattning, då högerpartiet har så förfarit gentemot de små konkurrerande partier, som framträtt särskilt med uppöifft att föra det rena bondeintressets talan. Man har på ett tidigare skede sagt, att denna mycket betänkliga olägenhet med all säkerhet skulle undvikas därigenom, att den politiska moralen skulle vara så utvecklad, att ett sådant ledsamt förfarande icke kunde tänkas komma till stånd. Vi ha dock nödgats konstatera, att den politiska moralen ingalunda är av denna kvalitet, och hela utskottet är ense om, att man nu måste skrida till att göra en förändring som avhjälper bristen i det avseendet. I detta sammanhang kan jag tillägga, att bristen även framträder däri, att det för lojala karteller, av vilka det i vissa fall finnes behov, icke finns någon fastställd ordning, enligt vilken de kunna på behörigt sätt framträda till skillnad från illojala karteller, som man på allt sätt bör söka förhindra.

Nu har man sagt, att alla dessa svagheter sannolikt kunna undanrödjas eller åtminstone väsentligen förminskas på den nuvarande proportionella valmetodens grund. Det är också ganska otvivelaktigt, att en rättvisare fördelning av riksdagsmandaten mellan partierna kan åstadkommas i fall man skrider till ett väsentligt utökande av valkretsarnas storlek. Fullt avhjälpt blir uppenbarligen icke denna svaghet, förrän man beslutar sig för den teoretiskt fullt riktiga åtgärden att förvandla hela landet till en enda valkrets, och konstitutionsutskottet har haft tillfälle att konstatera, att den kanske mest framstående experten på detta område säger, att det ur teknisk synpunkt icke möter någon svårighet att realisera den proportionella valmetoden med hela landet såsom en valkrets. Emellertid är det uppenbart, att en reform, som skrider till väsentlig utökning av nuvarande valkretsars storlek, alldeles speciellt i vårt land med dess långa avstånd och glesa befolkning, erbjuder sådana svårigheter och giver anledning till sådana invändningar, att man icke annat än i högsta trångnål bör gå denna väg. Reflektionen att så var förhållandet gjorde, att man 1907 och 1909 icke tog steget ut i antydd riktning, därför att man erbjöde, att de därmed förenade olägenheterna, fönämligast bestående i ett brötande av sambandet mellan väljare och kandidater, som på detta sätt upstode, voro av det betänkliga slag, att de högst väsentligt rubbade hela den representativa

Ang. förbättrade regler för proportionellt valsätt.

(Forts.)

Ang. förbättrade regler för proportionellt valsätt.

(Forts.)

församlingens ställning till folket, vars intressen den företräder. För min del har jag ansett en blank reservation mot betänkandet, speciellt darror, att det tycktes mig, att utskottet på denna punkt givit ett förord för en utökning av valkretsarna, som är av mer absolut natur, än jag kunnat vara med om. Jag kan naturligtvis icke undandraga mig att, om slutligen ingen annan utväg visar sig möjlig, även taga detta steg, om man uppenbarligen utan dess tagande icke har vad man med det proportionella valsystemet avser. Jag har dock haft den meningen, att man borde vara något varsammare i sin rekommendation av de stora valkretsarna, innan man varit i tillfälle att konstatera, att det icke finnes något annat sätt att undvika vad som är en uppenbar och stor olägenhet.

Naturligtvis kan man också undkomma den olägenheten med nuvarande valmetod, att en person, som valmännen i realiteten aldrig tänkt anförtro uppdraget såsom representant, i själva verket kommer i besittning därav. Det sker därigenom, att man övergiver nuvarande tekniska valmetod och övergår till en annan, som verkligen genomför rangordningsregeln, såsom den är avsedd och menad. Den gällande valmetoden kan enligt experternas omdöme i viss mån sägas vara en sådan som befördrar det fördömliga system som kallas rangordning nerifrån. Den matematiska metod, man får tillgripa för att åstadkomma verklig rättelse, blir emellertid i själva verket av så invecklad beskaffenhet, att även de mest framstående fackmän på området måste beteckna systemet såsom invecklat. Med användande av denna metod kan sammanräkningen knappt ske såsom nu under så att säga lokal kontroll, under lokalt intresserat deltagande av allmänheten. Med denna teoretiskt högre stående valordning blir man sannolikt tvungen att för ändamålet tillskapa en central anstalt, ett ämbetsverk som löser uppgiften. En sådan anstalt löser den med lätthet och utan tvivel blir resultatet ur matematisk synpunkt betydligt mera tillfredsställande än med det system, man nu använder. Vilken matematisk metod man i så fall skulle tillgripa, ha våra auktoriteter sedan långt tillbaka ganska klart för sig. Denna högre stående metod tillämpas redan i praktiken. Intresset för upplysningen minskas kanske något, när det tillägges, att det är i — Tasmanien.

Det är också alldeles klart, att man kan hindra ett parti att olovligen tillägna sig ett annats partibeteckning. För detta ändamål kräves dock med nödvändighet, att man övergår till ett system med officiella partibeteckningar, inregistrerade partibeteckningar och förmodligen även med inregistrerade vallistor. Att det systemets karaktär gör hela valförrättningen mer beroende av valledningen än hittills, är dock alldeles uppenbart.

Det är emellertid ingalunda på det sättet, att allt blir väl beställt, ifall man nu lyckas avhjälpa de tekniska brister i vår nuvarande valordning, som uppenbarat sig, vilket kan ske i den ordning utskottet antytt och jag i någon mån refererat. Det torde tämligen allmänt erkännas, att det proportionella valsättet har medfört även andra olägenheter, fastän de ligga på ett helt annat plan. Det är

nog omöjligt att bestrida, att den metod, som här tillämpats nu snart i ett artionde, har sin mycket dryga andel i den tilltagande skärpan av partimotsättningarna och sålunda även sin dryga andel i de politiska-moraliska olägenheter, som på detta sätt uppkommit. De olika partierna hava allt mer måst göra sina organisationer till en stor och kostsam apparat som kommer den enskilde partimedlemmen att alltmer förlora möjligheten att göra sig gällande och förvandlar honom till ett nummer i ledet. Nu mena vi, som dikterat utskottets betänkande, att skulle det visa sig vid ett fortgående på de linjer, som leda till avhjälpande av de tekniska svagheter, av vilka nu tillämpade metod lider och om vilka olägenheter alla äro ense, skulle det visa sig, säger jag, att en utveckling i denna riktning kommer att väsentligen och uppenbarligen medföra olägenheter av det slaget, och sålunda överflytta dem på det andra område, om vilket jag nu talat, i sådan utsträckning, att man med öppna ögon skäligen kan se, att vi gå mot en tillspetsning av förhållandena, som i själva verket ingen önskar, då synes det mig alldeles påfallande, att, innan man skrider till en revision, som eventuellt hjälper på ett område men stjälper på ett annat och ofantligt mycket viktigare område, de, vilka få utredningen sig anförtrodd, verkligen böra allvarligen och ärligt undersöka, huruvida det icke skulle kunna vara möjligt att undvika dessa nya olägenheter, innan man går till den förändring, som skulle avhjälpa olägenheterna av först omtalade beskaffenhet.

Jag måste inlägga en liten reservation mot den förste talaren, som redogjorde för majoritetens ståndpunkt på ett sätt, som ingalunda motsvarar det verkliga förhållandet. Han uppgav, att utskottsmajoriteten hade för sin del givit sitt bestämda och sympatiska förord för det danska vals-system, som är infört sedan 1915, och som om några dagar skall bringas till utförande. Såsom herrarna torde finna, inskränker sig utskottsmajoritetens yttrande i denna del till enbart följande reflexion: »Det torde vara skäl att vid den blivande utredningen beakta de erfarenheter om detta systems verkningar, som vinnas vid de nu förestående folketingsvalen, och därav tillgodogöra sig de lärdomar, som för frågans lösning kunna vara av betydelse.» En så enkel och naturlig reflektion i motiveringen för ett yrkande om utredning synes mig verkligen icke motivera den föregående talarens spekulationer om, i vilken utsträckning det kunde anses att vi, som förordat denna motivering, hade påyrkat återinförande av majoritetsval i större delen av de svenska valkretsarna. Något sådant yrkande finnes icke i betänkandet, och det är sålunda alldeles överflödigt att av denna anledning förkasta motiveringen. Hela utskottet var också ense om, att den utredning man önskar och finner vara behövlig, skall vara obunden och icke inrättad efter mönstret av den utredning som anordnades 1912 och vars betänkande avlämnades 1913, ett betänkande, som på varje sida vittnar om, att utredningens begränsning hade gjort det så gott som omöjligt för utredningsmännen att taga upp frågor, som de funnit vara av den största betydelse, på den grund, att deras fullmakt icke räckte till för ändamålet.

Ang. förbättrade regler för proportionellt valsätt.

(Forts.)

Ang. förbättrade regler för proportionellt valsätt.

(Forts.)

Jag vill sålunda i korthet hava sagt, att här råder enighet i konstitutionsutskottet därom, att Sverige bör hava ett valsätt, som tillgodoser anspråken på proportionell representation. Det nu använda valsystemet har visat sig bristfälligt i rent fundamentala delar. Det måste revideras, och när denna revision företages, bör den vara i viss mån förutsättningslös. Det bör åminstone undvikas, att den blir bunden på ett sätt, som hindrar fullgörandet av uppdraget. Skillnaden i åsikter inom utskottet ligger endast däri, att majoriteten har menat, att denna obundenhet för utredningsmännen bör sträcka sig även därhän, att de icke av själva utredningsfullmakten förbjudas att taga upp tanken på en lösning av det föreliggande mycket viktiga problemet, som eventuellt skulle uppgiva kravet på att i varenda valkrets inom landet skall tillämpas den tekniskt proportionella valmetoden. Jag tror, att riksdagen och även första kammaren skulle handla klokt, om den ginge med på att icke göra något, som hindrade den blivande revisionen att i det avseendet göra arbetet så gott och så fullständigt som möjligt, med beaktande av alla de faktorer, som kunna inverka på problemet. Herr von Geijer menade, att konstitutionsutskottet saknat anledning att begära en utredning av denna omfattning, därför att i föreliggande motioner, som utgjorde utgångspunkten för betänkandet, något sådant yrkande icke förekom. Det är väl i alla fall så, att konstitutionsutskottet rätt illa skulle motsvara sitt uppdrag i fall det, då en verkligen stor och betydelsefull fråga uppkommit, skulle anse sig förhindrat att giva anvisning på en lösning, som det ansåg vara den rätta, därför att den motivering, som utskottet föreslagit eller någon del därav, icke skulle vara framlagd av de motionärer, som tagit initiativ i frågan. Den materiella grunden till, att utskottsmajoriteten i denna del lagt sitt betänkande såsom den gjort, återfinnes naturligtvis i det förhållandet, att vår erfarenhet från de gångna åren av det nya valsystemets tillämpning, tydligt och klart ådagalagt behovet av, att man nu skrider till en revision av det hela, där man icke på förhand avskär för sig möjligheten av att taga upp och använda *alla* de uppslag, som kunna finnas tillgängliga. Då det är min förhoppning, att regeringen, när den går att effektuera vad riksdagen sålunda begär, under alla förhållanden kommer att lägga utredningen så att dessa synpunkter bli beaktade, så kommer jag för min del vid en blivande votering att rösta för utskottsmajoritetens förslag, ehuru jag, såsom antytt, i en och annan detalj skulle önskat, att det varit något annorlunda lagt.

Herr Clason: Då denna fråga onekligen har en viss vikt, skall jag bedja att få yttra några ord. Jag skall emellertid icke så mycket uppehålla mig vid de punkter, där utskottet står enigt, utan företrädesvis yttra mig i de delar där skiljaktigheter framträtt. Jag kan dock icke underlåta att efter den föregående talarens anförande säga, att det synes mig, som om han med något för kraftiga färger sökt måla bristerna i den nuvarande proportionella valmetoden och i fråga om de resultat vartill den lett.

Han talade bland annat om fördelningen av riksdagsmandaten, att den icke slagit ut i enlighet med det antal röstar som avgivits av de olika partierna. Det är visserligen sant; men man bör härvid dock icke glömma en sak, som i diskussionen härom blivit väl mycket undanskjuten. Det är nämligen alldeles klart, att de siffror, som förekomma i motionen, gå ut från förhållanden, som icke voro de faktiska vid valen; de gå ut från röstsiffror, som avgivits av de olika partierna med fränseende därav, att flera av dessa partier gingo till valen under gemensamma partibeteckningar. Vid sådant förhållande, då ett större eller mindre parti ansluter sig till ett annat, så att de gå fram med samma partibeteckning, kan man icke under något förhållande begära, att det ena eller det andra partiet skall bli representerat på samma sätt som när det går till valet under egen partibeteckning. När man jämför mandatens antal med de avgivna rösterna, bör man således taga hänsyn till dessa förhållanden, och gör man det, och lägger vänsterrösterna i en klump och ser efter huru många vänstermandaten blivit, finner man, att det antal vänstermandat, som nu blivit resultatet av valen, eller 160, endast obetydligt överskrider det antal, till vilket man skulle ha kommit med en vänsterkartell i en valkrets, omfattande hela landet. Det skulle då ha blivit 155 vänstermandat, så skillnaden är icke så synnerligen stor.

Ang. förbättrade regler för proportionell valsätt.
(Forts.)

Vad sedan beträffar fördelningen av platserna inom partierna, tror jag även, att den ärade talaren något skärpte missförhållandena. Då han påstod, att personer bleve valda, som icke någon tänkt på att de skulle bliva valda. Det är ju dock i alla fall så, att även bakom dessa, som blivit valda där en viss dekapitering ägt rum, stå mycket stora valmansskaror. Att dessa skjutit fram de nämnda kandidaterna, beror på att de hellre ville ha dem än de andra.

Talaren nämnde också något om partibeteckningarna och om den omständigheten, att grupper ha gått fram under gemensam partibeteckning utan ledningarnas överenskommelse eller i varje fall utan tillstånd av ledningarna. Det föreföll mig, som om han ville göra detta till något som vid de senaste valen endast skulle ha ägt rum på högersidan. Jag skulle då vilja göra den frågan, om vid detta val *och de föregående*, de röstningar under gemensam partibeteckning, som förekommit mellan liberaler och socialdemokrater, under alla förhållanden varit fullt avsiktliga och berott på föregående överenskommelser? Och likaledes skulle jag vilja göra den frågan, om detsamma gäller det faktum, att högernationalister och vänstersocialister också ha gått fram under gemensam partibeteckning. Ligga också där bakom bestämda överenskommelser på förhand före valet?

Det talades något om valkretsarnas storlek och de eventuella olägenheterna av stora valkretsar. Jag skall beträffande den saken endast be att få erinra därom, att av de nuvarande 56 valkretsarna 21 äro så små, att de endast välja tre representanter och 20 så små, att de endast välja fyra representanter. Således välja 41 av 56 kretsar endast tre eller fyra representanter, ett representantantal som ju är så lågt, att det måste försvåra en proportionell representation.

Ang. förbättrade regler för proportionellt valsätt.
(Forts.)

Å andra sidan tror jag icke, att man har något fog för att säga, att i de valkretsar, där länen äro sammanslagna till så pass stora valkretsar, att det väljes exempelvis sex representanter — det förekommer ju på några håll — det skulle ha varit förenat med någon som helst svarighet att skrida till val under sådana förhållanden att full kontakt varit bibehållen mellan representanterna och väljarna, och att de olika delarna inom valkretsen ha kunnat få sina särskilda intressen tillgodosedda.

Vad metoden beträffar, så är det alldeles givet, att uträkningsförfarandet har vissa brister. Men det bör i det sammanhanget erinras därom, att en stor del av dessa brister skulle bortfalla, om man skrede till val med officiella listor, och jag undrar, om icke utvecklingen gått därhän, att i stort sett man faktiskt i mycket hög grad närmat sig denna ståndpunkt för närvarande. När vi i skrivelsen giva denna anvisning för undersökningen, så peka vi på något som på en gång, tror jag, icke skall röna så stort motstånd och som å andra sidan säkerligen skulle möjliggöra en mycket förenklad metod i jämförelse med den som 1913 års kommitterade framlade.

Den föregående ärade talaren syntes mig också, såvitt jag kunde förstå, vilja göra gällande, att det proportionella valsättet, som infördes 1907—1909, skulle ha medfört ett väsentligt skärpande av partimotsättningarna, en mekanisering av valsättet o. s. v. Jag undrar, om han icke också i detta avseende ganska väsentligt överdriver, och jag skall i det fallet be att få peka på förhållandena i främmande länder. Det finns ju en rad främmande länder, där man visst icke ännu har denna proportionella valmetod, ehuru det börjar växa fram sympatier för att övergå till en sådan allt mer och mer. Men gå till dessa främmande länder vid deras politiska val och fråga, om icke där partimotsättningarna äro lika skärpta, om icke också där valmansorganisationerna och dylikt allt mer börja göra sig gällande! Jag tror, att grunden till detta kanske väsentligen ligger på annat håll; den ligger i den utsträckning av rösträtten, som under de senare åren genomförts, som gör, att man rör sig med mycket större väljarmassor än förut, och i följd därav naturligtvis valorganisationerna ha kommit att arbeta under helt andra förhållanden än tidigare, då väljarmassorna voro vida mer inskränkta och kanske också i större grad än de stora massor, som framträtt efter de sista rösträttsreformerna, förut hade vant sig vid att syssla med politiska frågor och politiska förhållanden.

Detta rör ju emellertid punkter, där skiljaktigheten mellan utskottets ledamöter icke torde vara så stor. Den väsentliga punkten är naturligtvis det stycke i utskottets utlåtande, mot vilket vi ha avgivit vår reservation och där vi då ha opponerat oss mot den rekommendation för det s. k. danska systemet med majoritetsval och därtill vissa reserverade mandat, som utskottsmajoriteten här velat giva.

Vad då vår ståndpunkt i den saken beträffar, vill jag för det första betona, att denna rekommendation synes mig alldeles bryta sönder enhetligheten i utskottsbetänkandet. Man skall väl veta, vad

man skall skriva om. Nu ha här väckts motioner med begäran, att man skulle skriva och begära utredning om det proportionella valsättet och dess fullkommande. Då vill en del av utskottet svara med att man i denna utredning också skall skjuta in frågan om inföande av majoritetsval i enmansvalkretsar med viss supplerings. Redan det synes mig vara ett ganska bärande skäl för att icke gå med på denna del av utskottsutlåtandet.

Vidare är det ju så, att vad utskottsmajoriteten här synes vilja rekommendera, detta danska system, är ett fullständigt oprövat system, en konstruktion på papperet. Ingen har ännu sett, hur det kommer att slå ut i verkligheten, och det synes mig dock ganska litet överensstämmande med de vanor man brukar ha här i riksdagen och speciellt i denna kammare att skriva så »ins Blaue hinein», som man önskar att vi skola skriva på denna punkt.

Dessutom saknas hos oss tills vidare vissa av de förutsättningar, som enligt det danska systemet skulle föreligga för genomförande av den där tänkta anordningen. Det framgår av den bilaga, som här är meddelad, att denna anordning förutsätter officiell kandidatur. Före valet måste partierna anmäla sig. Det skall vara vissa bestämda anmälda partier, således officiella kandidaturer, och denna förutsättning finnes icke för närvarande hos oss. Om den genomfördes, skulle den, som jag redan sagt, i väsentlig mån underlätta genomförandet av en bättre och enklare uträkningsregel i vårt nuvarande proportionella valsätt. Går man den vägen fram, kan man således med det nuvarande systemet vinna mycket väsentliga fördelar.

Vidare är det en förutsättning för det danska systemet, att det icke känner något bostadsband för kandidaterna. Det är ju en gammal regel i Danmark, men det är också en synnerligen väsentlig skillnad mot förhållandena hos oss, och jag undrar, om det är utskottsmajoritetens mening att indirekte rekommendera en sådan ståndpunkt. Detta är emellertid faktiskt en ganska väsentlig skillnad. Man kan få en föreställning därom, om man tänker sig in i hur saken skulle te sig, om vi genomförde detta danska system med enmansvalkretsar och så några reserverade platser att suppleras med. Det skulle då kunna leda därtill, att om det ena partiet, exempelvis högern, kämpade mycket kraftigt vid ett val i ett län i södra delarna av riket, t. ex. i Småland eller Malmöhus län, så bleve kanske resultatet, att det mandat, som det genom denna sin kraftiga kamp säkerställde åt sig, fölle ut på en partivän uppe i Norrbotten eller något sådant; och på samma sätt skulle det kunna ske inom de andra partierna. Mandaten skulle kunna falla ut på helt andra punkter än där ansträngningarna hade satts in. Jag undrar, om det icke är en ganska egendomlig metod att »upprätthålla sambandet mellan väljarna och de valde», vilket ju anförts som ett skäl för att gå över till dessa danska enmansvalkretsar.

Dessutom är det att observera, att därigenom skulle en sak alldeles bortfalla, nämligen de schatteringar inom olika partier, som för närvarande finnas och kunna göra sig gällande. Det är visst icke säkert, att den som uppställts som liberal kandidat i Skåne, och de

Ang. förbättrade regler för proportionellt valsätt.
(Forts.)

Ang. förbättrade regler för proportionellt valsätt.
(Forts.)

valmän, som stå bakom honom representera samma art av liberalism som t. ex. en kandidat av samma parti i Västerbotten. Men då skulle dessa valmän genom ett kraftigt uppträdande i en landsända bliva representerade av en annan person i en annan landsända, med vars politiska färg och vars politiska intressen de kanske hade ganska litet gemensamt.

Men därtill kommer, att det är en av de väsentligaste anmärkningarna, att det danska systemet, såvitt jag förstår, icke alls kan garantera, att man får vad man vill ha. Herr von Zweigbergk inledde sitt anförande med det påståendet, att det vore ett faktum, att man kunde vinna vad man ville vinna. — en proportionell representation — på annat sätt än genom den proportionella valmetoden. Så vitt jag kan förstå, måste han då hava syftat på det danska systemet. Men det är just det jag vill påstå, att det inte finns någon som helst garanti för att man skall vinna någonting sådant med det danska systemet. Det är nämligen alldeles tydligt, att så fort man går in på dessa enmansvalkretsar, drives man till valkarteller. Det blir absolut nödvändigt, eller det finns åtminstone en stark pression att i dessa enmansvalkretsar, där bara en kan bliva vald, driva fram karteller mellan olika partier. De röstetal, som sedan komma fram och som då skulle avgöra, huruvida det ena eller andra partiet får någonting med av dessa på förhand reserverade mandat, äro således icke partiernas röstetal utan röstetalen för kartellerna, och det är alldeles tydligt, vilken utveckling man då mycket lätt kan komma in på. Det är en utveckling, som kan karakteriseras med det gamla slagordet »två slå den tredje». Två partier sluta sig tillsammans och äro på det sättet säkra på mandatet i enmansvalkretsen. Så taga de exempelvis ett nittiototal mandat. Vad finns kvar för de övriga? Det finns dessa reserverade platser. Skall man ha någon garanti för att detta system skall slå ut något så när i överensstämmelse med den proportionella rättvisan, ja, då skulle *alla* mandat i landet vara s. k. tilläggsmandat. Det är den enda väg, på vilken man kan komma fram mot en fullt rättvis representation på denna grund. Allå dessa karteller, som man därigenom framtvingar, riva sönder varje möjlighet att på förhand beräkna, att partierna skulle något så när bliva rättvist representerade. Och vi skola då också komma ihåg, att de siffror, som komma fram vid dessa val i enmansvalkretsar, äro icke siffror på partistyrkorna utan siffror på kartellstyrkorna, i vilka det, såvitt jag förstår, kan vara alldeles omöjligt att urskilja de särskilda partiernas siffror. Det kan ske, då man går fram med gemensam partibeteckning med olika kandidater, men det kan icke ske, när man bara har att rösta på en kandidat i varje valkrets.

Det är också ganska betecknande, att i själva verket tycks den saken även stå klar för vederbörande i Danmark. Det stod i en huvudstadstidning för några dagar sedan ganska intressanta artiklar om detta danska system. Man hade tillfrågat vissa av de ledande danska personligheterna angående deras omdöme om det blivande valet. Bland dem, som voro tillfrågade var f. d. konseljpresidenten Neergaard, som hade tillsports, vad han väntade av

Ang. förbättrade regler för proportionellt valsätt.

(Forts.)

valet och huruvida han väntade, att man vid dessa val skulle uppnå någon proportionell rättvisa. Han svarade därpå, att man naturligtvis gjorde sina beräkningar och förhoppningar, men tillade: »Bara nu icke alliansen mellan de radikala och socialdemokratiska partierna drar ett streck över alla beräkningar och rubbar förutsättningarna för hela valordningen. Det kan tänkas — även om vi få hoppas, att det icke går så — att denna allians har den verkan, att en minoritet bland valmännen uppnår majoritet i folketinget. Det vore onekligen en fatal utgång, som skulle innebära ett svårt slag för den nya vallagen.» Vallagen är sålunda så konstruerad, att det på grund av dessa karteller mycket väl kan tänkas, att en minoritet bland väljarna får majoritet i riksdagen. Med anledning av detta uttalande tillfrågades då en av de ledande för det andra partiet, nämligen inrikesminister Rode, om vad han hade att säga beträffande detta yttrande om denna allians och dess tilltänkta verkningar. Och därpå svarade han: »Nå, att sådant säges av representanter för Venstre, är måhända rätt naturligt. Men snarare finnes det skäl att säga, att om de partier, som nu bilda flertal i folketinget, ginge till val vart för sig, så är det möjligt, att de på grund av Venstres streck» — strecket mellan Jutland och öarna — »bleve en minoritet i tinget, även om de äro majoritet i folket.» På båda sidor är man således fullt ense om att vallagens bestämmelser äro sådana i sig själva, att man icke har någon garanti för att icke de, som utgöra minoritet i folket, därigenom kunna få majoritet i riksdagen.

Det är detta system, som man nu vill att vi, medan det ännu är oprövat, på rak arm skola skriva om till Kungl. Maj:t och förse med en viss rekommendation. Det synes mig, som om det vore alldeles orimligt att göra en sådan begäran. Man kan naturligtvis tänka sig in i vad följden skulle bli. Sådana partier, som skulle för sitt bestånd ha intresse av en dylik allians, som se sina röstetal gå tillbaka och vilkas möjligheter att göra sig gällande vila på en sådan allians, sådana partier kunna naturligtvis vara intresserade av att driva fram en utveckling så lagd, att den genom enmansvalkretsar framkallar allianser i de skilda valkretsarna och därigenom kan åstadkomma en fullständig överrepresentation för dessa, som ha allierat sig. Men vi för vår del, som icke ha velat vara med om ett sådant system, som tvärtom ha önskat, att man genom de proportionella valen skulle förebygga detta, kunna naturligtvis icke vara med om att på omvägar rekommendera ett återinförande av sådana anordningar.

Jag skulle till sist också vilja erinra därom, att skulle man gå den vägen, att man införde enmansvalkretsar igen på det här tänkta sättet med endast denna lilla otillräckliga reserv av mandat för att nå något proportionellt slutresultat, ja, då synes detta mig också draga konsekvenser med sig beträffande en hel rad av andra val. Vi ha kommit därhän, att vi hava proportionella val utefter hela linjen vid en hel massa institutioner. Men skall man gå den vägen, att man skall börja införa majoritetsval i ena fallet, ser

Ang. förbättrade regler för proportionellt valsätt.
(Forts.)

jag icke annat än att konsekvenserna skulle kunna bli ganska betänkliga även på andra områden.

Jag ber på dessa grunder, herr greve och talman, att få förena mig i det av herr von Geijer gjorda yrkandet.

Herr Olsson, Olof: Herr talman! När jag reserverat mig mot utskottets motivering, har anledningen varit den, att jag tyckt, att denna motivering som helhet inte är riktigt klar. Den ger inte klart besked om, varthän man egentligen vill komma. Saken är ju — som nu framhållits så grundligt och ordentligt i debatten — att det nuvarande valsystemet inte ger den s. k. proportionella rättvisan. Vi socialdemokrater ha exempelvis varit utsatta för den orättvisan att få fjorton mandat för mycket, och man säger från många håll, att det felet skulle kunna rättas. Jag tror, att man säger med rätta, att det skulle kunna avhjälpas, i den händelse vi finge större valkretsar, och det är detta som gör, att utskottets motivering sida efter sida andas en viss sympati för dessa större valkretsar. Men så med ens håller man andan och tänker: kanhända det hela inte blir så bra i alla fall! Kanske hela valproceduren kommer att mekaniseras ytterligare med de stora valkretsarna.

Nu är min tro, att varje försök att gå vidare på den väg, som vi gått hitintills, det är att gå från det artificiella till någonting som är ändå mera artificiellt. Nej, skola vi taga upp denna sak, så skola vi taga upp den från grunden, och vi skola ge helt andra direktiv. Det är ju två saker som man vill vinna: å ena sidan att de olika meningsriktningarna komma till sin rätt så proportionellt som möjligt, och å andra sidan att dessa olika meningsriktningar bli representerade i riksdagen på ett så utmärkt sätt som möjligt. Och det senare är som herr von Zweigbergk framhöll, fullt så viktigt som det förra. Men hur skulle då dessa större valkretsar hjälpa oss i detta avseende? Redan nu är det ju på det viset, säger den ene motionären, att man här i vårt land inte längre röstar på personer; man röstar på partier. Det är kanhända en överdrift, men det är alldeles säkert, att de s. k. valledningarna redan nu spela en oroväckande stor roll, och vi ha säkerligen alla skäl att misstänka, att om valkretsarna bli större, så blir det onda värre. Ty det blir ju en koncentrerings. Och en koncentrerings har en ganska farlig förmåga på detta område, nämligen den förmågan att krama livet ur de stora principerna. Det blir inte längre någon idépolitik; det blir ett slags konkurrenspolitik mellan stora konkurrenspartier, som ha som enda ögnasikte att samla in så stort antal röster som möjligt. Men vill man nå detta, då måste man också fabricera varor, som ha utsikt att gå på den stora marknaden, vilket vill säga detsamma som att riksdagskandidaterna bli ett par nummer slätare. Naturligtvis: det blir bra och duktigt folk, det är klart, men jag tror, att man kommer att gå med lykta och söka efter de s. k. huvudena. Och det är alltid en god sak att ha gott om huvuden i en lagstiftande församling.

Jag vill således för min del, att vi, om vi sätta i gång en under-

sökning på detta område, endast ha två direktiv: att skapa proportionalism visserligen, men också att ge så stort svängrum åt personligheterna som möjligt. Och jag tror, att om vi gå till verket utan fördomar, så skola vi kunna nå fram till det mål, som jag tycker bör sättas upp: att som jag sade, få de olika meningsriktningarna representerade så proportionellt som möjligt men också representerade så utmärkt som möjligt. Och det är endast under den förutsättningen, herr talman, som jag för min del kan yrka bifall till utskottets förslag.

Ang. förbättrade regler för proportionellt valsätt.
(Forts.)

Herr von Mentzer: Herr greve och talman, mina herrar! Som herrarna hörde, hade herr von Zweigbergk emot den nuvarande anordningen en anmärkning, som dock ej föranlett något motionsvis framställt yrkande. Det var nämligen den anmärkningen, att det nuvarande systemet har en benägenhet att leda hän mer till partival än till personal. Motionären herr Hage har i sin motion framställt detta som ett faktum, som man helt enkelt har att taga hänsyn till men som man icke ger anledning till någon förändring. Jag kan för min del icke underlåta att i det fallet biträda den meningen, att det är en olycka, när partisynpunkten har ett dominerande värde, så att personsynpunkten vid valen blir undanskymd alltför mycket.

Utskottet har i sitt utlåtande i frågan om landstingsmannavalen haft full blick för detta. Utskottet säger nämligen, att det är av vikt, att man fortfarande tillser, att de personer verkligen bliva valda, som ha det största förtroendet inom orterna, som ha lokal-kännedom, och med vilka de väljande ha personlig förbindelse. Och utskottet inser fullt och klart, att partiledningen kan, ifall proportionalismen utvecklas till det yttersta, få ett obehörigt inflytande, ett större inflytande än vad lämpligt är.

Men utskottet hävdar därjämte, då det är fråga om valen till andra kammaren, att det är på sin plats, att man tager under övervägande, huruvida icke valkretsarna böra göras större. En sådan förstoring leder enligt min uppfattning lätt till sådana olägenheter, som man har haft klar blick för, när man i utlåtandet om landstingsmannavalen talat om detta. Därför har jag för min del stått på den sidan, att jag anser, att det är utav vikt, att man med synnerligt stor varsamhet går fram, ifall det blir fråga om inrättande av större valkretsar. Utskottet har icke med ett ord sagt något annat, så att jag kan icke göra något yrkande ifråga om motiveringen, utan jag vill blott trycka på denna sida av saken.

I övrigt har det från majoritetens sida inom utskottet gjorts ett mycket stort nummer av, att proportionalismen har visat sig, sådan som den framträtt i det nuvarande valsättet, i stort sett misslyckad. En sådan anke kan jag för min del icke biträda. Om man vill se på herr Hages motion, så kan man på sid. 7 i konstitutionsutskottets utlåtande lätt upptäcka, att om man slår tillsammans de mandat, som vunnits utav höger och vänster, och om man delar partierna i två enkla partier, såsom det i verkligen kanske närmast ter sig, skall man få se, att proportionalismen icke väsentligt slagit så

Ang. förbättrade regler för proportionellt valsätt.
(Forts.)

illa ut, som man velat söka framställa från majoritetens inom konstitutionsutskottet sida. Vid sådant förhållande har jag förenat mig med reservanterna uti det yrkandet, att det förefinnes skäl att gå varsamt tillväga vid den revision, som här kan vara ifråga. Allra minst synes det mig vara anledning att sätta ifråga att återigen ta upp frågan om majoritetsval. Herr Clason har redan i sitt anförande framhållit de stora svårigheterna uti något sådant. Men på samma gång jag säger detta, kan jag icke uraktlåta säga, att det synes mig som om det funnes en möjlighet att undvika eller förminska de olägenheter, som det nuvarande valsättet har, om man tager någon lärdom från Danmark såsom här framhållits. Man behöver visst icke övergå till några majoritetsval. Man kan i första hand ha proportionella val och med proportionella val tillsätta ett visst antal av de platser, som äro i fråga. och sedan ha några s. k. tilläggsplatser. Dessa platser skulle fyllas antingen genom uträkning av de redan skedda valen, av de samlade valsiffrorna, eller också finnes det andra sätt, som känt är.

Herr talman! Jag förenar mig med herr von Geijer i hans yrkande.

Herr Hellberg: Herr talman! Jag föranleddes att begära ordet under herr Clasons anförande, och jag skall be att få göra några anmärkningar till detta anförande, ehuru i föreliggande fråga som i så många andra frågor utgången väl är på förhand given.

Herr Clason berörde först i förbigående några av de punkter, som föllo inom det område, där utskottet i stort sett varit enigt. Jag skall då också beröra några av de uttalanden, han därvid gjorde.

Han anmärkte till försvar för den s. k. omvända rangordningen, att det dock är stora valmansskaror, som stå bakom även dem, som bliva valda på det sättet, och det är naturligtvis ingen, som kan bestrida det, ty utan röster kan ingen bliva vald. Men det väsentliga är, att valmännen få en annan vald än den de vilja ha vald. Han gjorde också en förfrågan, huruvida man kan säga, att den samverkan mellan olika partier, som förekommit på vänstersidan, alltid varit frivillig. Därpå kan jag inte svara annat, än att jag åtminstone inte har mig bekant något val, där den varit annan än frivillig. Åtminstone har det inte förekommit några protester, såvitt jag vet, från den ena eller andra vänstersidan, vilket däremot varit fallet på högersidan. Och det är betecknande nog, att det är på den sida, som brukar göra anspråk på företräde i fråga om sedlighet och religiositet och andra goda dygder framför andra, som denna av alla erkända politiska immoralitet förekommit. Så menade herr Clason, att den skärpta partimotsättningen icke kan på något sätt bero på de proportionella valen. Ja, därom lönar det litet att resonera, ty strängt taget kan intet därom bevisas. Det kan vara så många faktorer, som inverka, och vilka som äro avgörande är naturligtvis så gott som omöjligt att bestämt säga. Men jag skall peka på ett enda förhållande, som ändå tyckes tala för.

att proportionalismen nog har bidragit till att skärpa partimotställningarna. Proportionalismen har medfört bl. a. den påföljden, att det inte kan förekomma några sådana där mellankandidater, som voro möjliga förr i världen. Det har särskilt visat sig på det kommunala området, och det har på sina håll varit ganska menligt, då en person, som är en framstående kommunalkapacitet, hotas att inte bliva vald på den grund, att han icke velat försvära sig till det ena eller andra partiet. Det visar, att proportionalismen driver till en skarpare avsondring mellan partierna än majoritetsvalen.

Detta om det mera periferiska i herr Clasons anförande.

Han vände sig sedan företrädesvis mot den del av utskottets motivering, som anbefaller regeringen att vid den blivande utredningen beakta erfarenheterna från Danmark. Han riktade därvid en rad av anmärkningar mot det danska systemet och ville visa dels dess oduglighet över huvud, och dels dess olämplighet särskilt för oss.

Han framhöll först, att det förutsätter officiella kandidaturer. Men, som herrarna hörde, hade herr Clason alldeles nyss förut anbefallt officiella kandidaturer, då det gällde det proportionella valsättet. Jag kan icke förstå för min del, varför sådana kandidaturer skulle vara mera förkastliga under det ena systemet än under det andra. Han anmärkte också, att skall man taga det danska systemet, måste man upplösa bostadsbandet; och det må jag säga, att den konsekvensen åtminstone inte verkade avskräckande på mig. Det har alltid synt mig vara något, som i alltför hög grad främjade oberättigade bygdeintressen, att en valkrets prompt skall vara tvungen att välja kandidater inom sitt eget område. Jag tror för övrigt, att benägenheten att hålla sig till sådana lokala kandidater är så stark, att det verkligen inte behövs något särskilt lagstadgande därom. Detta visa allra bäst förstakammarvalen, vid vilka som bekant kandidatvalet är fritt för hela riket, men som i regel dock utfalla så, att representanter utses inom respektive län.

Herr Clason ansåg också, att det skulle vara en olägenhet med det danska systemet, att ett parti kunde få en representant från en helt annan trakt av landet än det skulle ha önskat. Ja, men det är ju, såvitt jag förstår, detsamma, som händer nu. Ty det beror alldeles på, huru starkt ett parti på en viss plats är, om det blir representerat där eller inte. Är ett parti i Skåne så svagt, att det inte kan driva fram någon kandidat, så blir det orepresenterat där, och det får då nöja sig med, att det får t. ex. en representant uppe i Norrland. Jag kan sålunda icke se någon skillnad mellan det nuvarande och vad som skulle inträda, därest det föreslagna systemet bleve infört.

Så menade herr Clason, att det inte skulle kunna bliva så många politiska schatteringar under det danska systemet. Jag vill då fråga: är det verkligen önskvärt, att schatteringar inom riksrepresentationen bliva så minutiöst fina? Jag kan icke se, att det är någon så stor fördel. Onekligen verkar det proportionella valsättet i den riktningen, att det mer eller mindre om jag så får säga atomiserar

Ang. förbättrade regler för proportionellt valsätt.

(Forts.)

Ang. förbättrade regler för proportionellt valsätt.
(Forts.)

folkrepresentationen. Men jag kan inte se, att det är någon fördel. Utan det är tvärtom en styrka, om valmännen kunna samla sig kring stora partier, som i huvudsak äro eniga. Schatteringarna komma nog, på den personliga vägen, till sin rätt inom representationen i allt fall.

Så förmenade den ärade talaren, att det danska systemet driver till karteller. Jag skulle närmast vara benägen säga raka motsatsen, och det har också sagts i debatten inom danska folketinget. Man har framhållit, att just anordningen med tilläggsmandat gör det till ett intresse för varje parti att gå fram såsom ett självständigt parti, då det därigenom har större chanser att bliva så starkt representerat som möjligt. Jag kan sålunda icke förstå, att detta systems princip främjar kartellbildningen. Att det nu har uppstått en viss kartellbildning i Danmark tror jag beror på, att systemet icke genomförts i sin helhet; vissa kompromissvis framtvingna anordningar vid fördelningen av tilläggsmandaten ha drivit vissa partier att ingå valförbund. Det är nämligen så ordnat, att tilläggsmandaten inte få delas jämnt över hela riket, utan det skall vara ett visst antal, som tillfaller Jylland och ett visst antal som tillfaller öarna. Och då ett visst parti har övertaget på Jylland, så driver detta till kartellbildning på andra sidan. Det är således »det sorte Streg» mellan de båda landsdelarna som är orsaken till dessa.

Jag tror över huvud, att när herr Clason kom in på den tanken, att ett helt parti skulle kunna bli utslaget vid valet, så är det den rena konstruktionen. Vi få väl inte ändå förgäta, mina herrar, att i de flesta länder i världen har man alljämt majoritetsvalen kvar, och i regel visa dessa icke så alldeles otillfredsställande resultat och framför allt icke sådana resultat, som i minsta mån närma sig vad herr Clason utmalade. Då det nu skulle vara meningen, att vi — för att förebygga den oegentlighet, som kan uppstå vid majoritetsval, att ett parti blir överrepresenterat och att ett annat parti blir för svagt representerat, så att en minoritet inom valmanskåren kan bliva majoritet inom representationen o. s. v. — skulle träffa en särskild anordning för att förekomma denna oegentlighet därigenom att ett visst antal, i Danmark ungefär en femtedel, av mandaten undantages från de direkta majoritetsvalen och reserveras som tilläggsplatser, då vore det väl märkvärdigt, om detta förbättrade majoritetsvals-system skulle visa sig ha sådana påföljder, som veterligen inte framträtt någonstades i världen även utan denna förbättring. För resten är det intet som hindrar att, om en femtedel, såsom i Danmark, befinnes för litet, öka upp tilläggsmandaten till en fjärdedel eller mer av alla mandaten. Jag tror, att man skall kunna finna ett tal, som garanterar fullständig proportionell representation.

För min del anser jag, det vill jag uppriktigt säga, att i det stora hela majoritetsvalen äro politiskt-psykologiskt sett avgjort att föredraga framför de proportionella valen. Jag vill dock inte skära allt över en kam, utan erkänner villigt, att inom mindre kretsar t. ex. vid val av nämnder inom representativa korporationer, ja, även vid landstingsmannaval, med ett ord där man rör sig inom än smärre

kretsar, de proportionella valen kunna vara fullkomligt berättigade, och där möta inte heller de olägenheter, som framträda, när de tillämpas för hela riket. Men vid riksvälen synes det mig, att de visa betänkliga fränsidor — det har av en föregående talare tillräckligt utvecklats — och det lär väl finnas små möjligheter att bota dessa olägenheter utan att införa nya och kanske i viss mån än värre.

Ang. förbättrade regler för proportionellt valsätt.
(Forts.)

Särskilt för vårt land äro de proportionella valen inte lyckliga. Det är ju alldeles givet, att inom ett mindre område med talrik befolkning, som i de små tätt befolkade länderna Belgien och Danmark, finnes det onekligen mycket bättre förutsättningar för dessa val än hos oss. Det är också betecknande, att en av motionärerna i denna fråga vid årets riksdag, herr Adelswärd, själv blivit betänksam inför de alltför stora valkretsar, han annars påyrkar och erkänner, att exempelvis för Norrland det kunde vara skäl att mitt i det proportionella valsystemet införa majoritetsval. Det är ju alldeles påtagligt, att redan de nuvarande valkretsarna där äro för åbakigt stora, och skulle de ytterligare utvidgas, bleve det naturligtvis ändå värre.

Det tycks emellertid allmänt erkännas, att det behövs en sådan utvidgning av valkretsarna liksom att metoden i andra avseenden skulle behöva förändras och fullkomnas för att icke framkalla de olägenheter, som framträtt särskilt vid fjolårets val. Inför dessa omständigheter vore det skäl att betänka, om det icke vore bäst att ägna en viss uppmärksamhet åt det danska systemet, som om några dagar skall stå sitt första prov i verkligheten. Det har ju i utskotts-betänkandet upprepade gånger sagts, att man nu inte drager sig för en rubbning av själva metoden, vilket man gjorde 1911. Men när man inte gör det, då förefaller det mig, att man borde taga även det andra steget och anmoda regeringen att undersöka, huruvida icke ett sådant blandat system som det danska skulle vara något att reflektera på, då detta system har satt till sin uppgift — om det kan lösa uppgiften återstår att se — att vinna proportionalismens förmåner utan dess olägenheter.

Det är endast detta önskemål, som majoriteten i utskottet velat uppnå, och jag anhåller, herr talman, att få yrka bifall till dess motivering sådan som den föreligger.

Herr von Geijer: Herr greve och talman! Såsom herrarna kanske behagade erinra sig, gick jag när jag hade ordet för en stund sedan, icke alls in på frågan för eller mot proportionella val såsom sådana, utan jag ville endast konstatera, att enligt mitt förmenande den del av motiveringen, som herr Clason och vi övriga reservanter riktat oss mot, just innebar ett direkt försök att komma det proportionella valsystemet till livs. Jag kan icke finna annat, än att de yttranden, som sedan här fällts i diskussionen, till alla delar konfirmerat riktigheten av denna min sats. Herr von Zweigbergk tycktes mig endast hoppa svårighet på svårighet, när det var fråga om detta valsystem, och framhåller dess olägenheter och brister. Det var så stora svårigheter och så stora blottor däri. Olägenhe-

Ang. förbättrade regler för proportionellt valsätt.
(Forts.)

terna voro allmänt erkända och kunde icke motsägas. Och när det kom på tal att råda bot på dessa, så var det också svårt att finna botemedel o. s. v. Och fanns det ett system, som kunde ha goda verkningar, så var det sådant att själva experterna tyckte, att saken var invecklad. Med ett ord, det var bara en svartmålning från början till slut. Hade det varit i början, då den nya principen skulle bryta sig igenom och det ena stod mot det andra, skulle ett dylikt tal givetvis kunnat ha ett ganska stort inflytande. Nu är det dock att ses mot bakgrunden av vunnit erfarenhet, och jag förmodar, att var och en är själv i tillfälle att avgöra, huruvida det använda proportionella valsystemet är riktigt eller icke. Jag skall för min del icke gå in i någon diskussion om dess lämplighet och skälen för eller emot. Jag vill endast säga, att om det proportionella valsystemet är behäftat med olägenheter, så följer icke därav med nödvändighet, att icke jämväl olägenheter äro förenade med majoritetsvalen.

En enda av de många synpunkter, en av de s. k. bristerna, som äro framhållna, vill jag med herr talmannens tillåtelse ta upp till bemötande. Det var vad herr von Zweigbergk framhöll — och jämväl den siste talaren var inne på samma tema — att de proportionella valen såsom sådana skulle ha skärpt partimotsatserna. Vi veta alla, att vi lida därav, och det är tydligt, att om vi kunna få sammanhanget drivet dithän, att det just är det proportionella vals-systemet, som bär ansvaret härför, torde det vara ganska lätt att undergräva den grund, varpå detta är fotat. Enligt min åsikt är icke detta riktigt. Vad som här är det primära eller det sekundära är förvisso ganska svårt att avgöra, men av egen erfarenhet kan jag säga, att orsaken ligger icke på denna punkt. Det är utvecklingen såsom sådan med de skärpta motsättningarna och den skärpta form, striden antagit som framtingat detta. Man kan under sådana förhållanden icke ha någon utsikt till framgång annat än genom sammanhållning, och det går genom partibildning.

Det är emellertid ett annat moment, som kanske icke är den talare, som just framhöll dessa synpunkter så skarpt, så alldeles främmande nämligen parlamentarismen. Parlamentarismen betyder ju, kortfattat, en stark regering, stödd på en stark majoritet. Hur kan man åstadkomma en stark majoritet utan sammanhållning? Jag vill vädja till dem, som varit med i riksdagen en tid, just på den tid då dessa parlamentariska idéer sökte tränga sig fram såsom doktrin här i landet, om man icke då sökte på alla sätt och vis stärka partibandet och öka partisammanhållningen. Jag erinrar mig själv, huru i valkampanjen inom den valkrets, som jag tillhörde och där jag stod såsom kandidat till andra kammaren, det uttryckligen och offentligen framfördes till mig av en pressens representant en fråga, huruvida jag ville förbinda mig att gå in i det eller det partiet, det var då särskilt det liberala samlingspartiet som åsyftades, och gjorde jag det, så erbjöd sig vederbörande att stödja min kandidatur, varom icke, ville han icke stödja den. Vidare kan jag säga, hurusom under 1903 och 1904 års riksdagar i andra kammaren en avsevärd

del av de nyvalda riksdagsmännen gingo såsom vildar. Hur blev detta upptaget? Jag vill blott erinra om, att på alla sätt och vis pressen, särskilt den radikala, gjorde den ena attacken efter den andra snart sagt dagligen. Utskottsplatserna voro stängda för dessa vildar. Jag vill särskilt erinra om en tidning, som icke just är så främmande för den ärade talare, som hade ordet näst efter mig. Bland annat fanns i denna en gång en artikel, benämnd »vildarnas dans», som vimlade av hän mot dem som icke ville inränga sig i något parti, och för att det icke skulle vara något tvivel, om vilka man åsyftade, voro även de personer, som betraktades såsom mera framskjutna avritade. Bilderna voro icke mera smickrande för dem, än innehållet i artikeln för gruppledammarna i övrigt.

Ang. förbättrade regler för proportionellt valsätt.

(Forts.)

Herr M a n n h e i m e r: Denna fråga har redan blivit belyst från så många håll, att jag nog kunde avstå från att yttra mig. Anledningen till att jag dock begärt ordet är, att jag är den enda av denna kammars utskottsledamöter, som icke reserverat mig, och då ansåg jag, att det måhända kunde anses icke alldeles opåkallat, att jag försökte att om ock i största korthet försvara utskottsutlåtandet mot den kritik, som det varit utsatt för från olika håll. Emellertid måste jag på samma gång bekänna, att även jag stått mycket tveksam mot åtskilligt, som står i utskottsutlåtandet. Personligen är min ståndpunkt närmast den, som kommit till uttryck i herr von Zweigbergks yttrande. Emellertid förstår nog kammaren, att anledningen till den »brist på konsekvens och klarhet i utlåtandet», som från ett håll framhållits, eller »den oemotsvarighet emellan kläm och motivering», som jag tror att herr Clason ansåg sig finna i betänkandet, beror på, att detta utlåtande utgör resultatet av ett försök att jämka ihop olika meningsskiftningar inom den majoritet, som slutligen dikterat betänkandet. Emellertid är meningsskiljaktigheten dock icke så stor som de många reservationerna kunde föranleda någon att tro. Jag vill fästa kammarens uppmärksamhet på, att hela utskottet är enigt angående klämman. Vidare är utskottet i sin helhet enigt om att uttala sig för, att det bör bli ändring i avseende på den påpekade olägenheten, att man har svårt att med den nuvarande metoden hindra dekapitering. Utskottet är vidare enigt om betydelsen av försök att åstadkomma en valmetod, som hindrar ett parti att tillägna sig ett annat partis partibeteckning. Det spørsmål, rörande vilket jag tror, att det finns en viss skiftning i uppfattningen även hos dem, som dikterat utlåtandet, är frågan om ökning av valkretsarnas storlek. På den punkten har man ju alltid vid föregående tillfällen visat sig betänksam, och när vår nuvarande proportionella valmetod kom till stånd förutsåg man, att valkretsarna voro för små för att giva fullt tillfredsställande resultat ur proportionell synpunkt, och allt fortfarande är mången betänksam gent emot en ändring som går ut på att öka valkretsarnas storlek. Man är rädd att lossa sambandet mellan valmännen och kandidaterna. Man är rädd för att lägga all för stor makt i händerna på partiledningen, när det är fråga om att be-

Ang. förbättrade regler för proportionellt valsätt.

(Forts.)

stämman, vilka kandidater som skola uppställas. Det är denna betänksamhet, som gjort, att utlåtandet möjligen blivit något oklart eller svävande, när det hade att uttala sig om, i vilken riktning man borde gå med hänsyn till valkretsarnas storlek. Men man har emellertid, även från det hållet där man står betänksam, icke velat motsätta sig att den utredning, som man anser av de anmärkta förhållandena påkallad, även skall omfatta frågan om ökning av valkretsarnas storlek; ehuru väl man som nämnt icke varit blind för, att dessa stora valkretsar i sin ordning medföra vissa stora olägenheter. Ett uttryck för denna utskottets betänksamhet har ju kommit fram i utskottsutlåtandet på sid. 19, där det heter:

»Sålunda bör vid utredningen rörande åtgärder i syfte att råda bot för bristerna i den nu gällande ordningen särskilt beaktas den synnerliga angelägenheten, att dessa åtgärder kunna genomföras utan att mer än nödigt ytterligare komplicera metoden, kringskära valmännens handlingsfrihet, upplösa sambandet mellan väljare och valde och stärka valledningarnas inflytande, eller över huvud taget så att säga mekanisera valproceduren.»

I samband med detta uttalande fäste då utskottet slutligen uppmärksamheten på det system, den nya danska vallagen infört.

Nu har man från högern yrkat, att vad utskottet i sådant hänseende framhållit borde strykas. Detta yrkande har från olika håll blivit bemött, och för min del får jag säga, att jag har mycket svårt att förstå högerens ståndpunkt i den delen. Jag ber att få läsa upp blott ett par rader av den danska grundlagen av år 1915, av vilka kan inhämtas det syfte man ville uppnå med den valmetod, som antagits för Danmark. I § 32 av »Danmarks Riges Grundlov» heter det i nämnda avseende: »Till sikring af en ligelig Repræsentation af de forskellige Anskuelser blandt Vælgerne bestemmer Valgloven Valgmaaden og de nærmere Regler for Valgrettens Udøvelse, herunder hvorvidt Forholdstalsvalgmaaden skal føres igennem i eller uden Forbindelse med Enkeltmandskreze.»

Alltså uttalas här klart och tydligt, att vad man genom metoden vill vinna, är en proportionell representation, och det är precis samma sak, man åsyftar att vinna här i Sverige, då man här infört den proportionella valmetoden. Följaktligen kan jag icke begripa, varför högern icke kan gå med på det uttalande, som gjorts av utskottet, hållet som detta är i så allmänna ordalag och därjämte icke alls förbindande för utredningen. Jag tror att även högern skulle kunna anse fördelaktigt, att utredningen genom regeringens försorg bleve så allsidig och obunden som möjligt och därvid komme att skilja sig från den utredning, riksdagen begärde år 1911, då man band utredningsmännen att icke gå utanför de då gällande grunderna för den proportionella metoden.

Nu har man invänt, att utskottet genom detta sitt uttalande om den danska metoden skulle ha rekommenderat antagandet av samma metod. Nej, utskottet har därmed endast sagt, att vad som nu gäller hos oss är otillfredsställande, och tillagt att under utredningen borde man ha sin uppmärksamhet fäst på bl. a. också

det system, som kommit till användning i Danmark, och man bör också, har utskottet sagt, tillgodogöra sig den erfarenhet av systemets verkningar, som där vunnits.

Ang. förbättrade regler för proportionellt valsätt.

(Forts.)

Högern inom utskottet har emellertid blivit så förskräckt över att man i ringaste mån skulle fästa avseende vid vad som förekommer i Danmark — och detta därför att där skulle i samband med den proportionella metoden förekomma även majoritetsval. I det sammanhanget vill jag erinra om, att en så proportionalistiskt sinnad man som den, vilken jag tror att man egentligen kan tillskriva det uppslag, som förde till stadgandet om införande av partibeteckningen här i landet uti en broschyr, som innehöll en kritik av 1913 års kommitterades förslag till ändring i den proportionella valmetoden, förordade en ändring av denna metod i sådan riktning, att man borde bibehålla de proportionella valen vid fördelning av mandaten mellan de olika partierna, varemot han förordade majoritetsval vid fördelning av mandaten inom de särskilda partierna. En dylik metod kunde ju också tagas i övervägande under utredningen.

Herr Clason yttrade i avseende å de berörda förhållandena i Danmark, att dessa äro så olika mot dem i Sverige, därvid han såsom exempel härför framhöll bl. a. att bostadsbandet icke är föreskrivet som villkor för valbarhet i Danmark, varemot det är stadgat hos oss. Ja, detta kunde ju föranleda till att ta i övervägande om icke föreskriften om bostadsbandet i Sverige numera kunde modifieras. Herr Clason och de som äro ense med honom vilja ju vara med om att öka valkretsarnas storlek. Men i samma mån man förstorar dessa, lossar man ju också på bostadsbandet, och en reform, som ökar storleken av valkretsarna går alltså i sådan riktning.

Sedan yttrade herr von Geijer — när han upptog till bemötande de från ett par håll framkomna påståendena, att den proportionella valmetoden skärpte partimotsättningen inom landet —, att därom kan man tvista. Allmänna meningen är dock, tror jag, att de proportionella valen särskilt på det kommunala området åstadkommit en dylik skärpning, och man har efter det proportionella valsystemets införande haft ytterligt svårt att få valda de mellanmän, som visat sig vara särskilt skickade till ledare inom kommunalförvaltningen. Detta är dock ett tecken på, att de som påstå, att partimotsättningen genom proportionalismen skärpts, hava rätt.

Nu vill jag icke längre uppehålla tiden utan ber, herr talman, att med dessa ord få yrka bifall till utskottets betänkande i dess helhet, således såväl dess kläm som dess motivering.

Herr Ström: Herr talman! Jag är uppkallad av den debatt, som här förts och av vilken det ser ut, som om en strid mot proportionalismen skulle tagas upp från vänstersidan. Detta anser jag skulle vara synnerligen olyckligt då andra viktigare frågor därigenom komme att skjutas i bakgrunden och dessutom på ofantligt många punkter komme att vålla svårigheter som man nu ej kan överblicka.

Det är nämligen ingalunda så, som det framhållits från flera håll här i kammaren, att socialdemokratien ute i de andra länderna

Ang. förbättrade regler för proportionellt valsätt.

(Forts.)

och arbetarklassen i allmänhet skulle vara emot proportionellt valsystem. Fastmera är det så, att i Frankrike, i England och delvis även i Tyskland just de socialdemokratiska partierna kräva sådant.

Det ser ut som om särskilt liberalerna av partitaktiska skäl önskade majoritetsval. Men jag tror, att om man skulle fullständigt lämna bakom sig det proportionella valsättet för att övergå till majoritetsvals-systemet, denna övergång kanske i något ögonblick skulle komma att gagna närmast de båda mellanpartierna, liberaler och högersocialister, men man kan icke veta, om detta system icke i längden skulle gå ut över arbetarklassen därigenom att förr eller senare högern och det liberala partiet ändå komme att finna varandra och sannolikt även bilda valkarteller. Ett borgerligt block skulle då kunna rensa riksdagen från socialister, om det ville sig illa. Alldeles visst är att de små spirande partierna, bärare av nya tankar och viljor bland folket, skulle bli utrensade och utestängda från riksdagen. Men just de nya, spirande partierna, fria och obundna, äro av värde och representera framtiden. Jag är således ingalunda av den uppfattningen, att man bör taga upp en kamp emot proportionalismen. Men väl bör dess avigsidor rättas och systemet göras så bra som möjligt.

Det har emellertid framhållits, att proportionalismen skulle vara behäftad med vissa *särskilt* svåra och skadliga nackdelar, som blott med hela systemet kunna försvinna. Så har det till exempel yttrats, att det proportionella vals-systemet skärper partimotsättningarna. Detta är ju möjligt, fastän det ingalunda är alldeles avgjort. Jag tror, att det ligger mycket uti vad herr von Geijer yttrade, då han sade, att det är helt andra förhållanden, som skärpa motsättningen mellan partierna, nämligen den skärpta kampen i det ekonomiska och sociala livet i allmänhet som den senare tiden fört med sig, och detta framför allt genom högerns och kapitalismens allmänna motstånd emot de reformkrav vilka framföras av småfolket. Det är den skärpta klasskampen, som skärper partistriderna.

Men även om så skulle vara, att proportionalismen i någon mån bidrager till att skärpa motsättningen mellan partierna, tror jag icke, att detta så alldeles utan vidare är till skada, utan att det också i många avseenden kan vara till gagn i så måtto, att det bidrager till att giva klarare linjer för gränserna mellan partierna och klarare linjer i idéernas tävlan, än vad som eljest kunde bliva fallet och lyfter därmed striden upp på ett högre plan.

Men det är egentligen icke dessa reflexioner, som jag begärde ordet för att framföra, utan jag ville understryka, att denna utredning måtte ske så fort som möjligt och så snart som möjligt lända till resultat. Jag tror icke, att detta vore möjligt, därest man skulle taga upp till utredning hela den stora principfrågan om proportionella val eller majoritetsval. Jag tror, att en sådan omfattning av utredningen skulle bidra till att ofantligt förlänga och fördröja denna utredning och därigenom också bidra till att för lång tid fastlåsa de nuvarande orättvisorna inom det proportionella valsystemet, vilka vi vilja avskaffa och vilka särskilt gå ut över de mindre par-

tierna. Det är de mindre partierna, som bliva särskilt lidande av de små valkretsarna och av den orättvisa, som de begränsade valuträkningarna hittills visat sig medföra för dessa partier. Om man högst väsentligt utvidgade valkretsarna, och om man sedan därtill bestämde ett antal tilläggsmandat för de partier, som blivit orättvist behandlade vid första röstsammanräkningen, skulle man enligt mitt förmenande uppnå en viss säkerhet för att sådana orättvisor för framtiden undginges. Och det är detta, tror jag, som åtminstone den motionär — herr Hage — syftar till, vilkens motion delvis ligger till grund för utskottets utlåtande. Jag kan till exempel icke förstå, varför det skulle vara omöjligt att göra Västmanland till en valkrets, då nu Halland utgör en valkrets. Båda landskapen välja sex ledamöter men Halland utgör en valkrets och Västmanland två, som i vardera kretsen välja tre ledamöter till andra kammaren. Det finnes många sådana fall, eller därmed jämförliga fall, som jag skulle kunna framdraga och som det mycket lätt går att korrigera.

Helst tror jag, att det skulle vara lämpligt, om man kunde i ännu högre grad utvidga valkretsarna, så att de omfattade mera än ett län. Men om det icke är möjligt att gå längre än till länen som enheter tror jag ändå, att detta skulle vara ett steg i rätt riktning. Allra riktigast är dock att ett antal tilläggsmandat reserveras att tilldelas de partier som blivit orättvist lottade vid första sammanräkningen.

Det har av herrar Hellberg och Olsson framhållits, att vi nu borde med denna utredning ge oss ut på ett betydligt vidare fält, än motionärerna avsett. Såsom jag nämnde, tror jag emellertid, att ett sådant ökande av utredningens omfång skulle innebära ett fastläsande av de nuvarande orättvisorna för lång tid framåt och därmed också bidra till att för lång tid framåt de små partierna, som nu äro särskilt orättvist behandlade av förhållandena, skulle bliva kvar i denna ofördelaktiga ställning. Jag kan icke tänka mig, att detta skulle vara riktigt och om något parti av partiegoistiska skäl skulle syfta dithän eller om utskottet skulle av andra skäl syfta dithän, skulle det vara beklagligt. Nej, jag vill hoppas, att utskottet framburit förslaget under förutsättning, att det är meningen att skyn-da på utredningen så mycket som möjligt, så att den kan bli klar med det allra första och en reform vara genomförd redan före nästa allmänna val. Och om, såsom av utlåtandets motivering framgår och herr Mannheimer också anförde, huvudvikten ligger därpå, att man söker få till stånd dessa förändringar och reformer, om vilka man i stort sett är ense, och dit hör också en utvidgning av valkretsarna och skapandet av tilläggsmandat, och då framför allt söker få de rena orättvisorna avskaffade, tror jag, att man utan vidare kan vara med om utskottets förslag. I motsatt fall måste man ställa sig betänksam till detsamma. Alldeles särskilt måste man reagera emot försöket att utvidga utredningen till att gälla principfrågan om proportionalismens vara eller icke vara.

Herr Bellinder: Herr greve och talman, mina herrar! Kon-

Ang. förbättrade regler för proportionellt valsätt.

(Forts.)

Ang. förbättrade regler för proportionellt valsätt.
(Forts.)

stitutionsutskottet i dess helhet har varit ense därom, att vissa brister vidlåda det nu gällande proportionella valsystemet, och därför har också hela utskottet i anledning av föreliggande motioner beslutat att i skrivelse till Kungl. Maj:t begära en utredning, huru och på vad sätt de olägenheter, som vidlåda det nuvarande valsystemet, måtte kunna avlägsnas från detsamma.

Hade man nu, såsom motionerna giva anledning till, låtit det stanna därvid, då hade vi också kunnat bespara oss den två timmar långa diskussion, som förts här i dag. Men då en del medlemmar av utskottet av förkärlek för majoritetsvalen velat begagna tillfället att få upp frågan, huruvida ej dessa i en låt vara modifierad form skulle kunna återinföras, ha vi på högersidan icke kunnat vara med om något sådant, då vi icke nu ansett tiden lämplig att upptaga den stora striden mellan proportionella val och majoritetsval.

Jag anser för min del, att det varit riktigare, om dessa medlemmar framfört sitt krav genom att väcka motion om införande av majoritetsval — låt vara med proportionell anstrykning. Då hade den utredning, som utskottet nu begärt, icke behövt behäftas av den dualism, som nu ej kan undvikas, ifall majoritetens åsikt skulle göra sig gällande. Den begärda utredningen skulle, om majoritetens inom utskottet åsikt finge vara bestämmande, bliva i hög grad försvårad.

Jag tror också, i likhet med den föregående ärade talaren, att utredningen härigenom skulle bliva mycket förlängd, och de reformer, som kunde åstadkommas med avseende å det proportionella valsättet, skulle sannolikt för lång tid undanskjutas.

Herr greve och talman, jag anser mig icke böra förlänga diskussionen, då från båda sidorna alla de skäl, som kunna tala för den ena eller den andra åsikten, här hava mer än tillräckligt framhållits, utan jag anhåller att få yrka bifall till den reservation, som jag och mina medreservanter avgivit.

Herr Alkman: Jag ber att få säga några ord för att framföra en synpunkt, som hittills mycket litet berörts i debatten och som jag tror även i utskottets utlåtande. Jag fick en särskild anledning att framföra den på grund av en passus i herr Clasons yttrande och har fått ytterligare anledning därtill genom den entusiasm, om jag så får säga, för de stora valkretsarna, som fått uttryck i ett anförande alldeles nyss.

I den del av herr Clasons anförande, vari han polemiserade emot det stycke av utskottets motivering, vari det rekommenderas, att man borde få taga någon hänsyn till de blivande erfarenheterna av det danska systemet, framhöll han särskilt såsom en olägenhet hos allt vad enmansvalkretsar heter den tendens till kartellbildning, som naturligtvis finnes i detta system. Ja, det är ju sant, att så är förhållandet, men då ber jag gent emot detta få påpeka en ännu större olägenhet, vilken vidlåder det proportionella valsystemet särskilt med hänsyn till de stora valkretsarna, och detta i högre grad, ju större dessa valkretsar äro, nämligen den tendens till sönderspräng-

ning av valmanskåren i smågrupper, som sådana större valkretsar ovillkorligen medföra. Jag tror, att denna olägenhet för det politiska arbetet är betydligt större än olägenheten av kartellisering. All politikens huvuduppgift är att kring gemensamma arbetsuppgifter och för gemensamma mål försöka samla intressenter, som var för sig kunna sitta inne med ganska olika uppfattningar. I den mån man åstadkommer ett valsystem, som gynnar smågruppsbildningen, motverkar ju faktiskt ett sådant valsystem ett förnuftigt politiskt arbete. Det surrar fast smågrupperna vid redan från början fastställda särprogram, från vilka man icke kan åstadkomma den nödvändiga samlingen annat än genom blockbildning inom själva parlamenten. Det är ju klart, att den politiska företeelsen av en massa smågrupper med därav följande blockbildning inom parlamenten kan förekomma även av andra anledningar än ett sådant system — jag behöver endast peka på Österrike-Ungern och Frankrike och de där tillämpade politiska systemen inom parlamenten för att visa, att så är fallet — men nog tror jag mig våga påstå, att här i landet, utom med några få undantag, ingen människa är så entusiastisk för sådana politiska föredömen och exempel, att man redan genom själva valsystemet borde medvetet vilja premiera de tendenser, man dock redan kunnat iakttaga även här i landet, för de stora partiernas söndersprängande i smågrupper. Jag tror t. ex. icke att det svenska högerpartiet varit så särdeles entusiastiskt för söndersprängningstendenser, som voro så anmärkningsvärda vid valen i höstas.

Hade jag haft tillfälle att deltaga i detta ärendes behandling inom utskottet, vilket jag icke haft, tror jag, att det för mig varit ganska svårt att gå ens så långt i rekommendation för en undersökning med större valkretsar som mål, som utskottet i alla fall kompromissvis gjort. För mig är det en rent praktisk politisk synpunkt, som gör, att jag icke vill vara med om en sådan förändring i valsystemet, genom vilken man skulle så att säga mer än hittills atomisera riksdagen, så att riksdagen bleve söndersprängd i en massa smärre politiska grupper och även regeringen försvagades. Det är nämligen alldeles klart, att det ena bleve en följd av det andra. Detta hava vi sett i Frankrike och i Österrike-Ungern med där förekommande täta regeringskriser, framkallade av rörelser i blockbildningen. Mot en sådan reformlinje måste jag ställa mig på det allra högsta betänksam, och alldeles särskilt anser jag, att om en utredning nu skall ske, man för mötande av eventuellt sig yppande olägenheter — alla äro ense om nödvändigheten av att undanröja sådana — bör hava tillfälle och rätt att icke endast stanna vid tanken på att utöka valkretsarna, utan även använda sig av andra förslag, som kunna vara tänkbara.

Jag finner alltså, att allsidighet i utredningens program är absolut nödvändig, för att jag för min del skall kunna yrka bifall till utskottets förslag.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att, förutom beträffande motiveringen, till vilken han

Ang. förbättrade regler för proportionellt valsätt.
(Forts.)

Ang. förbättrade regler för proportionellt valsätt.

(Forts.)

ville återkomma efteråt, hade beträffande nu föredragna utlåtande annat yrkande ej förekommit, än att utskottets hemställan skulle bifallas.

På därefter gjord proposition bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Vidkommande härefter motiveringen, fortsatte herr talmannen, vore yrkat, dels att vad utskottet yttrat skulle godkännas, dels ock, av herr *von Geijer*, att utskottets yttrande skulle godkännas med utelämnande av den del av sista stycket, som började med orden »Det är emellertid möjligt» och slutade med orden »vara av betydelse».

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden samt förklarade sig anse propositionen på bifall till herr *von Geijers* yrkande vara med övervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som i avseende å motiveringen i konstitutionsutskottets utlåtande nr 11 godkänner utskottets yttrande med den av herr *von Geijer* föreslagna ändring, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes utskottets yttrande oförändrat.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 74;

Nej — 39.

Herr statsrådet friherre *Palmstierna* avlämnade Kungl. Maj:ts nådiga propositioner:

nr 272, med förslag till lag om ändrad lydelse av 17 § i lagen den 11 oktober 1907 angående civila tjänstnehavares rätt till pension;

nr 278, angående tillstånd för vissa ordinarie befattningshavare hos postsparbanken att i och för åtnjutande av avlöningsförhöjning genom ålderstillägg tillgodoräkna sig viss tjänstgöring;

nr 279, angående tullfri införsel av en telefonkabel;

nr 283, med förslag till förordning angående vissa ändringar i förordningen den 28 oktober 1910 om taxeringsmyndigheter och förfarandet vid taxering m. m.; och

nr 290, med förslag till lag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862 m. m.

Vid ånyo skedd föredragning av statsutskottets utlåtande nr 44, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ifrågasatt överenskommelse mellan Kungl. Maj:t och kronan samt Sydsvenska kraftaktiebolaget angående vattenhushållningen vid vissa vattenfall i Lagan, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 42, i anledning av Kungl. Maj:ts under punkt 29 i nionde huvudtiteln av innevarande års statsverksproposition gjorda framställning om anslag till fåravelns befrämjande ävensom en i ämnet väckt motion;

nr 43, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med anledning av framställning från Magnesitaktiebolaget Tarrekaise beträffande vissa av bolaget arrenderade mineralfyndigheter å kronojord i Norrbottens län;

nr 44, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtelse av mark till botaniska institutionen vid universitetet i Uppsala;

nr 45, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag å tilläggsstat för år 1918 för utdikning av staten tillhöriga bränntorvmossar; samt

nr 46, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående efterskänkande av viss kronan tillkommande fordran av jägmästaren i Stockholms revir A. E. A. F. Maass.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 5 A, angående regleringen av utgifterna under riksstatens för år 1919 femte huvudtitel, innefattande anslagen till sjöförsvarsdepartementet.

Punkterna 1 och 2.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 3 och 4.

Lades till handlingarna.

Punkterna 5—9.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Första kammarens protokoll 1918. Nr 24.

Punkterna 10—13.

Lades till handlingarna.

Punkterna 14—22.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 23 och 24.

Lades till handlingarna.

Punkterna 25—37.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 38.

Lades till handlingarna.

Punkterna 39—52.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 53.

*Anslag till
lega m. m.
för hästar vid
kustartilleriet.*

I punkt 53 av förevarande huvudtitel i statsverkspropositionen hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att till lega och furagering m. m. för hästar vid kustartilleriet å extra stat för år 1919 bevilja ett förslagsanslag, högst, 75,000 kronor.

Uti en inom första kammaren av herr *H. Wrangel* väckt motion nr 73, hade vidare hemställts, att riksdagen måtte

a) besluta, att 59 stamhästar skulle vid kustartilleriet uppsättas;

b) medgiva, att redan tillgängliga medel, influtna genom försäljning av en del av för Vaxholms och Karlskrona fästningar vid 1914 års mobilisering anskaffade hästar jämte medel, som kunde erhållas genom försäljning av återstående som stamhästar olämpliga hästar, finge användas till ett första uppsättande av stamhästar vid kustartilleriet med rätt för Kungl. Maj:t att redan under år 1918 få disponera erforderligt belopp;

c) anvisa för utvidgning av stallet i Vaxholms fästning, uppförande av sommarstallar och anskaffning av diverse hästpersedlar m. m. för kustartilleriet på extra stat för år 1919 ett anslag av 159,500 kronor med rätt för Kungl. Maj:t att härav redan under år 1918 få disponera erforderligt belopp;

d) i riksstaten för år 1919 uppföra dels ett ordinarie reservationsanslag å 50,650 kronor för kustartilleriets hästar, utom fura-

gering, dels ett förslagsanslag å 33,800 kronor för furagering av kustartilleriets hästar, dels ett förslagsanslag på extra stat å högst 79,650 kronor till förstärkning av ordinarie reservationsanslag för hästlejdning, dels ock ett förslagsanslag å högst 16,900 kronor till förstärkning av ordinarie förslagsanslaget till furagering av kustartilleriets hästar; samt

*Ansly till
lega m. m.
för hästar vid
kustartilleriet.
(Forts.*

e) därest under punkterna a)—d) gjorda framställningar vunne riksdagens bifall, besluta, att i punkt 53 i statsverkspropositionen under femte huvudtiteln av Kungl. Maj:t begärt ansly till lega och furagering m. m. för hästar vid kustartilleriet icke upptoges i riksstaten för år 1919.

Utskottet hade i nu föredragna punkt av angivna skäl hemställt, att riksdagen måtte med anledning av Kungl. Maj:ts förslag och herr Wrangels förevarande motion

a) besluta, att 59 stamhästar skulle vid kustartilleriet uppsättas;

b) medgiva, att redan tillgängliga medel, influtna genom försäljning av en del av för Vaxholms och Karlskrona fästningar vid 1914 års mobilisering anskaffade hästar, jämte medel, som kunde erhållas genom försäljning av återstående som stamhästar olämpliga hästar, finge användas dels till uppsättande av stamhästar vid kustartilleriet, dels till utvidgning av stallet i Vaxholms fästning, dels slutligen till anskaffning av diverse hästpersedlar m. m. för kustartilleriet, med rätt för Kungl. Maj:t att redan under 1918 få disponera erforderligt belopp;

c) i riksstaten för år 1919 uppföra dels ett ordinarie reservationsansly å 5,100 kronor för kustartilleriets hästar, utom furagering, dels ett ordinarie förslagsansly, högst, 21,535 kronor för furagering av kustartilleriets hästar, dels ock ett extra förslagsansly, högst, 37,500 kronor för lega och furagering av kustartilleriets hästar.

Reservation hade anförts av herrar *S. H. Kvarnzelius, C. G. Ekman, A. C. Lindblad, J. Olofsson* i Digernäs, *N. A. Nilsson* i Kabbarp, *O. H:son Waldén, S. Bengtsson* i Norup, *J. A. Ingvarson, C. R. Jansson* i Falun, *K. A. Tengdahl* och *P. A. Hansson* i Stockholm, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava viss angiven lydelse och att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte

1:o) till lega och furagering m. m. för hästar vid kustartilleriet å extra stat för år 1919 bevilja ett förslagsansly, högst, 75,000 kronor;

2:o) avslå herr Wrangels motion.

Herr *Kvarnzelius*: Herr talman! Som kammaren behagade finna, är en reservation under denna punkt fogad till utskottets betänkande. Denna reservation upptager och innehåller samma ståndpunkt, som riksdagen intog förlidet år till denna fråga, och är sålunda överensstämmande med vad Kungl. Maj:t under förevarande punkt i år hemställt. Den motion, som i ämnet väckts av

*Anslag till
lega m. m.
för hästar vid
kustartilleriet.*

(Porta.)

general Wrangel, sammanfaller i allt väsentligt med fjolårets kungl. proposition. Utskottet har något modifierat densamma, men motionen innebär i alla fall, att ifrågavarande organisation skall sättas på ordinarie stat. Detta hava vi reservanter icke varit beredda att göra, utan hava, huvudsakligen på samma grunder som förlidet år och i anslutning till den motivering, som av herr departementschefen beträffande denna fråga anförts, ställt oss på den ståndpunkt, som av Kungl. Maj:t intagits.

Då det icke tjänar något till att här ingå på en vidlyftig debatt eller utredning angående denna sak, skall jag icke besvära kamraren genom att förlänga diskussionen utan inskränka mig till att yrka bifall till reservationen under denna punkt.

Herr Wrangel: Även jag skall fatta mig mycket kort i denna punkt. Statsutskottets ärade ordförande nämnde, att utskottet något modifierat motionen. Jag vill för min del säga, att utskottet gjort det i mycket hög grad, ja, i allra högsta grad, ty under det förslaget i motionen går ut på en årskostnad av 181,000 kronor, innebär utskottets hemställan ett anslag, som understiger vad Kungl. Maj:t begärt. Det torde under de förhållanden, som här föreligga, icke finnas någon anledning att anse utskottets förslag innefatta någon slags omorganisation. Det innebär endast ett förslag att för en billigare kostnad, såsom utskottet säger strax före klämman, vinna »en avsevärd fördel för kustartilleriets del genom att ett betydligt större antal övningsdagar samt bättre hästmateriel för utbildningen erhålles». Beträffande värdet av denna fördel av egna hästar i stället för lejda sådana, ber jag få anföra vad chefen för lantförsvarsdepartementet i ett liknande ärende uttalat. Han säger nämligen, att under det att förut ett lejningspris av 2 kronor om dagen var tillräckligt, ifall lejnningstiden uppginge till 120 dagar eller därutöver samt 3 kronor och 50 öre om dagen för kortare lejnningstid, hade priset nu stigit till 8 à 10 kronor per dag för längre lejningsperiod och ända till 15 à 20 kronor om dagen för kortare tid. Arméförvaltningen har på liknande sätt sagt, att ett lejningspris av 10 kronor om dagen snarare vore för lågt än för högt. Jag vill endast tillägga, att även om man utgår ifrån de höga inköpspris, varmed arméförvaltningen nu räknar, samt ifrån det lägsta lejningspriset, således 2 kronor om dagen, det likvisst blir betydligt billigare att hålla egna hästar än att leja sådana, och här är endast fråga om att hålla egna hästar till det antal, som man måste hava för att trygga utbildningen.

Jag ber, herr greve och talman, få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Ström: Jag vill begagna tillfället att vid denna punkt, där det finnes en reservation, yrka avslag och i detta avslagsyrkande inlägga mitt partis principiella fordran på avslag å alla anslag till militarismen, i enlighet med vår principiella uppfattning och vår ställning till militarismen över huvud taget. Jag hade verk-

ligen för min del trott, att, när denna huvudtitel kom före, man från något annat håll skulle få höra betänkligheter gentemot dessa stora militära anslag ur nationalekonomisk och statsfinansiell synpunkt. Vi hava hört ekonomiska betänkligheter framförda vid andra tillfällen, då det gällt anslag till järnvägar, anslag till husbyggnader och kulturella ändamål, och man har förklarat, att vi äro inne på vägar, som kunna leda till allvarliga svårigheter med hänsyn till vår allmänna finansiella ställning. Men nu, när det är fråga om dessa verkliga jätteanslag, höra vi icke dessa betänkligheter.

*Anslag till
lega m. m.
för hästar vid
kustartilleriet.
(Forts.)*

Jag har velat uttala, att, förrän vi kunna draga in högst väsentligt på och helst aldeles avskaffa dessa enorma utgifter, som gå till militarismen på olika poster, ingen möjlighet finnes att nå en sådan utveckling, att man kan tillgodose de stora sociala och ekonomiska krav, som i övrigt äro befogade och som även framställas och i fortsättningen komma att framställas.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att rörande nu ifrågakvarande punkt yrkats: 1:o) att vad utskottet hemställt skulle bifallas; 2:o) att det förslag skulle antagas, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; samt 3:o) att kammaren skulle avslå såväl utskottets hemställan som Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning och den i samma ämne väckta motionen.

Sedermera gjordes propositioner i enlighet med dessa yrkanden, och förklarades propositionen på bifall till vad utskottet hemställt vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna 54—63.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 64.

Lades till handlingarna.

Punkterna 65—67.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 68.

Lades till handlingarna.

Punkterna 69—72.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 73.

Lades till handlingarna.

Punkten 74.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 75.

Lades till handlingarna.

Punkterna 76 och 77.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 78 och 79.

Lades till handlingarna.

Punkterna 80—82.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 83—87.

Lades till handlingarna.

Punkten 88.

Utskottets hemställan bifölls.

Föredrogs ånyo och företogs punktvis till avgörande statsutskottets utlåtande nr 5 B, angående regleringen av utgifterna under tilläggsstatens för år 1918 femte huvudtitel, innefattande anslagen till sjöförsvarsdepartementet.

Punkten 1.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 2.

Lades till handlingarna.

Punkterna 3—23.

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Anslag till
vissa bygg-
nadsföretag
vid marinen.*

Punkten 24.

Med tillstyrkande av Kungl. Maj:ts i ämnet gjorda framställning hade utskottet i förevarande punkt hemställt, att riksdagen måtte för bestridande av uppkommande merkostnader för vissa byggnadsföretag vid marinen på tilläggsstat för år 1918 bevilja ett förslagsanslag av 500,000 kronor.

Av detta anslag var ett belopp av 346,000 kronor avsett till bestridande av merkostnader för uppförande av en förplägnadsanstalt i Vaxholms fästning.

Vid nu föredragna punkt hade reservation avgivits av herrar *O. H:son Waldén, J. A. Ingvarson, C. R. Jansson* i Falun och *P. A. Hansson* i Stockholm, vilka ansett, att med uppförande av ny förplägnadsanstalt i Vaxholm tills vidare borde anstå, och att av denna anledning den av Kungl. Maj:t begärda summan, 500,000 kronor till merkostnader för vissa byggnadsföretag vid marinen måtte nedsättas med 346,000 kronor till 154,000 kronor.

Herr *Ström*: Då här förekommer en reservation, ber jag att, med åberopande av den motivering, som jag haft vid statsutskottets utlåtande nr 5 A, få yrka avslag på utskottets förslag. Jag antager, att någon av det parti, varifrån reservanter återfinnas här efteråt, kommer att framställa yrkande i anslutning till denna reservation. Men för min del ber jag som nämnt att få yrka rent avslag.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i fråga om den under behandling varande punkten endast yrkats, att utskottets hemställan skulle avslås.

Därefter gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i förevarande punkt hemställt samt vidare på avslag därå; och förklarades den förra propositionen, vilken upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkterna 25—27.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 28.

Lades till handlingarna.

Punkten 29.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 30.

Lades till handlingarna.

Punkterna 31 och 32.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkterna 33 och 34.

Lades till handlingarna.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 45, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättande från fjärde huvudtitelns allmänna besparingar av vissa förskottsvis utgivna medel;

nr 46, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättande av vissa förskottsvis utgivna medel;

nr 47, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning till professorn H. Sjögren för genom eldsvåda förstörd egendom;

nr 48, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anläggning av en skjutbana för Norrbottens regemente;

nr 49, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anläggning av skjutbana för Smålands artilleriregemente;

nr 50, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående inköp av vissa byggnader å Axvall;

nr 51, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättande från fjärde huvudtitelns allmänna besparingar av vissa förskottsvis utgivna medel;

nr 52, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående användande av allmänna besparingar å riksstatens femte huvudtitel för utförade av minrälsanordningar å kanonbåtarna Rota och Disa;

nr 53, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående användande av behållningar å vissa extra anslag till täckande av merkostnad för utförande av ändring å undervattensbåten nr 1;

nr 54, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående användande av behållning å vissa extra anslag till täckande av merkostnad för utförande av ändringsarbeten å minfartyget Clas Fleming; samt

nr 55, i anledning av Kungl. Maj:ts i punkt 205 under åttonde huvudtiteln av statsverkspropositionen gjorda framställning angående laboratoriebyggnad m. m. för tekniska högskolans fackskola för kemisk teknologi.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo bankoutskottets utlåtanden:

nr 46, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående pension till avlidne förrådsförmannen vid statens järnvägar Anders Perssons änka;

nr 47, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fyllnadspension åt kronojägaren M. L. Brusell; och

nr 48, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fyllnadspension åt professorn E. G:son Odelstierna.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 9, i anledning av väckt motion angående skrivelse till Konungen med begäran om utredning ifråga om ordnande av bostadstillgången inom vissa samhällen.

Om ordnande av bostadstillgången inom vissa samhällen.

I en inom första kammaren väckt och till dess andra tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 129, hade herr Ström hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta utreda, huruvida och i vilken mån åtgärder kunde och borde vidtagas för att i huvudsaklig överensstämmelse med de grunder, som i motionen angivits, söka åstadkomma ett bättre ordnande av bostadstillgången inom de samhällen, där sådana åtgärder vore behöfliga, samt för riksdagen framlägga det resultat, vartill utredningen kunde giva anledning.

Utskottet hade i föreliggande utlåtande på anförda skäl hemställt, att ifrågavarande motion icke måtte till någon första kammarens åtgärd föranleda.

Herr Ström: Ja, herr talman, utskottet har ju varit relativt välvilligt i sin motivering, då det erkänt, att motionens syfte är beaktansvärt. Och om man tänker på, huru bostadsfrågan för närvarande ter sig, särskilt i de större städerna och industrisamhällena, är det verkligen så, att man måste göra allt vad göras kan för att få ett bättre tillstånd än det, som för närvarande råder. Utskottet säger: »Det är ovedersägligen en viktig samhällsangelägenhet att i görligaste mån åstadkomma bättre och sundare bostadsförhållanden och rikligare bostadstillgång, särskilt i vissa städer och industricentra, där mycket brister i detta avseende.»

Det är så, att jag i den motion, som här föreligger, föreslår tvenne utvägar, som man efter utredning möjligen skulle kunna pröva, om de vore framkomliga. Den ena utvägen är en progressiv beskattning på större våningar för att av denna skatt bilda en fond, som skulle kunna användas för bostadsproduktion. Utskottet finner emellertid, att denna väg icke är framkomlig, och att den kanske skulle leda till motsatsen mot vad som åsyftas. Jag för min del vill ingalunda neka till, att denna väg är ganska svår att komma fram på, men jag tror, att en utredning av sakkunnige kanske ändå skulle kunna visa på att det här finnes något att göra, och jag vet, att till och med högermän i denna kammare uttryckt sympati för tanken på en sådan progressiv beskattning och skapandet av en fond för bostadsproduktion.

Om ordnande
av bostadstill-
gången inom
vissa sam-
hällen.
(Forts.)

Den andra vägen, som jag föreslår, är, att man skulle tillgripa en ransonering av bostäder på det sätt, att man icke skulle tillåta, att under det en mängd familjer är utan bostäder eller inrymmas i baracker, skolor och provisoriska bostäder av den mest primitiva beskaffenhet, andra få sitta med 10, 15 eller 20 rum. Detta kan icke vara riktigt och samhällsnyttigt, och det är därför jag tänkt, att man skulle kunna tillgripa en ransonering av dessa onödigt stora bostäder på det sätt, att man dels för framtiden skulle kunna förhindra byggandet av hus, där det förekommer våningar med allt för många rum, dels ock skulle kunna omändra en del hus, där det finnes stora våningar, så att de kunde sönderdelas och komma dem, som äro utan bostäder till del. Jag erkänner villigt, att det naturligtvis även här möter vissa svårigheter, och att det är klart, att efter den utredning, som svenska stadsförbundets bostadsråd gjort och som påvisat att för sådana ombyggnadsarbeten svårigheter av rent teknisk art möta, för gamla, redan befintliga hus den vägen kanske skulle komma att bli mycket kostsam och svår. Men svårigheter äro till för att övervinnas och i dessa tider får intet vara omöjligt. Jag tror, att man särskilt beträffande de hus, som nybyggas eller grundligt ombyggas, mycket väl skulle kunna tillgripa vissa sådana åtgärder.

Utskottet framhåller, att i det förslag till omarbetning av hyresstegringslagen, som föreligger, utom förbud mot sammanslagning av bostadslägenheter, även inrympts bestämmelser, som avse att förhindra ett hushåll att utan hyresnämnds medgivande inneha mer än en lägenhet inom samma kommun, och att det skulle kunna medföra bättring i de förhållanden jag påtalat. Det är möjligt, men jag tror dock icke, att man på den vägen kan komma till en verklig lösning. Det räcker ej. Jag har emellertid väckt en motion även i fråga om hyresstegringslagen och föreslagit en del åtgärder, som ha samband med denna bostadsfråga.

Utskottets huvudskäl för avslag är emellertid, att det redan tillsatts en kommitté, som på grund av en riksdagsskrivelse av år 1911 fått i uppdrag att utarbета och framlägga förslag till förbättring av bostadsförhållandena, och att man måste avvakta denna kommittés utlåtande, som vore att förvänta inom den närmaste framtiden. Ja, om det är så, att man kan lita på, att denna kommitté, som arbetat många år, verkligen skulle under den allra närmaste framtiden ha sitt betänkande och förslag färdigt, erkänner jag att man bör avvakta detta. Men jag har fått den uppfattningen, att det kommer att dröja avsevärt länge, innan denna bostadskommitté är färdig med sitt slutliga betänkande, och under tiden lider folket under den oerhörda bostadsnöden, mot vilken intet väsentligt göres för att råda bot.

Det är detta, som gör, herr talman, att jag, såsom ett uttryck för den känsla jag har av att någonting *måste* göras och göras *nu*, trots utskottets avstyrkande hemställan ber att få yrka bifall till min motion.

Herr Danström: Av motionärens yttrande framgår, att

han nu själv ställer sig synnerligen tveksam, huruvida något resultat kan vinnas av det förslag han framfört. Av den motivering och bevisning, som utskottet förebragt, framgår alldeles tydligt, att det i praktiken är omöjligt att utvinna något till bostadsbristens avhjälpande på den väg motionären vill anvisa. Det är ingen nyhet motionären kommer med, då han föreslår en skatteform, som skulle lägga en särskild till och med proportionell skatt på de större bostadslägenheterna. En sådan skatt har funnits allt sedan medeltiden, och i det moderna skattesystemet, allt efter som det införts, har den ansetts fullständigt föråldrad. Bevillningsutskottet, som uttalat sig i frågan vid föregående års riksdag med avseende på en rörande samma skatteförslag väckt motion, har tydligt ådagalagt, huru orättvist och ojämnt denna skatt skulle verka. Motionären har icke på ringaste sätt anvisat, huru man skulle kunna beräkna denna skatt, om den skulle debiteras på grund av rummens antal i lägenheten, oavsett deras storlek och beskaffenhet i övrigt eller om den skulle utgå med hänsyn till lägenhetens kubikinnehåll eller till den erlagda hyrans storlek. Det skulle i senare fallet kunna inträffa, att i samma mån som hyresvärden höjde hyran, även bostadsskatten skulle automatiskt stegras, vilket bleve en dubbel tunga för hyresgästerna.

Det är visserligen sant, att denna skatt ännu fortlever i vissa länder, där den moderna lagstiftningen icke hunnit ingripa, t. ex. i Frankrike i form av s. k. fönsterskatt, men jag tror ej, att någonstades den vunna erfarenheten går i sådan riktning, att denna skatt kunnat bidra till bostadsbristens avhjälpande, utan tvärtom har den verkat i alldeles motsatt riktning.

Dessutom föreslår motionären såsom en utväg till att lindra bostadsbristen s. k. rationering av större lägenheter. Utskottet har tydligen visat, att något sådant är fullständig praktiskt utförbart, då ju en sådan uppdelning skulle nödvändiggöra en ombyggnad av de större lägenheterna till mindre sådana jämte inrättande av kök och andra bekvämligheter för varje ny lägenhet. Därigenom skulle hyreskostnaden för sådana lägenheter sannolikt högt uppdrivas för att efterhand täcka ombyggnadskostnaden, vadan dessa lägenheter tillsammans skulle betinga betydligt drygare hyreskostnad, än den större lägenheten haft. Antingen skulle då de, som komme att bebo dessa lägenheter, nödgas underkasta sig oskäligen hyror, eller också skulle fastighetsägaren göra avsevärd förlust. Vidare skulle följden bli, att rent av ökad bostadsbrist uppstode genom sådana åtgärder, ty under tiden, då sådana lägenheter skulle ombyggas, måste de ju utrymmas. De, som bo där, måste flytta ut för att en uppdelning av lägenheterna skall kunna ske, och vart skola de taga vägen? Det är uppenbart, att denna ombyggnad skulle taga avsevärd tid och den bostadsbrist, som nu råder, skulle sålunda ytterligare förvärras.

Vi hava ett exempel från allra senaste tid på, huru omöjligt det är att genomföra sådan uppdelning. Förslag, som väcktes år 1916 inom Stockholms stadsfullmäktige, att i 17 av stadens egna fastigheter större lägenheter skulle förändras till mindre. Den utredning, som då verkställdes, visade, att förändringen skulle ådraga staden

*Om ordnande
av bostadstill-
gången inom
vissa sam-
hällen.
(Forts.)*

Om ordnande
av bostadstill-
gången inom
vissa sam-
hällen.

(Forts.)

en kostnad av nära en halv miljon, vilken kostnad måste till större delen omedelbart avskrivas som förlust. I följd därav blev nämnda förslag icke genomfört. Endast i en fastighet av de 17 blev en sådan förändring utförd, men i övrigt ansågs det praktiskt ogenomförbart. Således ha vi ett alldeles tydligt bevis på att man icke på detta sätt kan nå det av motionären åsyftade ändamålet.

Jag anhåller att på grund av utskottets motivering och vad jag här framhållit få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr von Koch: Jag har visserligen ej deltagit i detta ärendes behandling i utskottet, men då jag i många år, varit intresserad för bostadsfrågan, skall jag begagna tillfället till att yttra några få ord.

Det förhåller sig ju så, att alla utan hänsyn till partiståndpunkt, äro eniga om att denna frågas lösning är av allra största betydelse, ja, ett huvudvillkor för den sociala trevnaden i landet, skulle jag vilja säga. Jag vill särskilt påminna om den stora allmänna kongress, som hölls i riksdagens lokaler för två år sedan, då representanter för ett flertal av våra städer och även för landskommuner voro tillstädes och det rädde allmän enighet om, att man så snart som möjligt måste komma till ett resultat. Och jag tillåter mig påpeka, att även utskottet i sitt utlåtande understrukt behovet av att åtgärder på detta område så snart som möjligt måtte vidtagas. Jag tror, att vi få hålla motionären räkning för att han givit oss en hälsosam påminnelse och en maning att icke på detta oerhört viktiga område slumra in, utan komma till resultat fortast möjligt.

Vad beträffar motionärens speciella förslag, har jag visserligen den uppfattningen, att det icke är omöjligt att på en eller annan väg åstadkomma en bostadsskatt, som måhända skulle främja bostadsanskaffningen, men jag tror liksom utskottet, att ganska litet skulle vinnas på detta sätt.

Vad jag däremot skulle vilja säga är att man nu verkligen på allvar bör efterlysa förslag från den bostadskommission, vilken, såsom utskottet antyder, sedan år 1911 arbetar på denna frågas lösning. Vi hava från denna kommission fått många och intressanta volymer om in- och utländska bostadsförhållanden. Det är också klart, att en ingående utredning måste ske, och att den tager en längre tid, men riksdagen väntar alltjämt och med otålighet på att några *positiva förslag* skola framställas från detta håll. Det har på detta område som på många andra, exempelvis fattigvårdslagstiftningens och den kommunala beskattningens, visat sig, att kommittéväsendet icke allenast för det med sig, att under de många år en kommitté på detta vis utreder en fråga, all utveckling på området hämmas, ty myndigheterna hava naturligtvis ej lust att komma med förslag, förrän kommittéutlåtandet publicerats, utan även att när detta betänkande kommer, det ofta är mycket utförligt och så omfattande, att det tager år, innan myndigheterna kunna avgiva utlåtande i saken. Jag anser mig därför vid detta tillfälle böra uttala en önskan, att om bostadskommissionens slutbetänkande eller

rättare sagt hela dess betänkande icke kan publiceras inom närmaste tid, åtminstone sådana förslag, som avse särskilt den nuvarande svåra tiden, måtte komma fram så snart som möjligt, så att de kunna komma under behandling i riksdagen och leda till önskvärt resultat. Detta är, mina herrar, en ofantligt viktig och svårlöst fråga. Vi ha icke råd och tid att låta det ena året efter det andra förgå, innan åtgärder vidtagas. I själva verket inrymmer själva bostadsfrågan ett komplex av många viktiga frågor, som kräva mycket arbete samt stora kostnader, och ju förr åtgärder från samhällets sida vidtagas för att behandla och lösa dessa frågor, dess bättre är det.

Jag har, herr talman, icke något yrkande att framställa. Jag har endast velat begagna tillfället till att uttala nyssnämnda önskemål.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes jämlikt därunder framkomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i nu föredragna utlåtande hemställt samt vidare därpå att kammaren skulle med avslag å utskottets hemställda bifalla den i ämnet väckta motionen; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Föredrogs och hänvisades till bankoutskottet Kungl. Maj:ts nådiga proposition nr 272, med förslag till lag om ändrad lydelse av 17 § i lagen den 11 oktober 1907 angående civila tjänsteinnehavares rätt till pension.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts nådiga proposition nr 278, angående tillstånd för vissa ordinarie befattningshavare hos postsparbanken att i och för åtnjutande av avlöningsförhöjning genom ålderstillägg tillgodoräkna sig viss tjänstgöring.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet följande kungl. propositioner:

nr 279, angående tullfri införsel av en telefonkabel; och

nr 283, med förslag till förordning angående vissa ändringar i förordningen den 28 oktober 1910 om taxeringsmyndigheter och förfarandet vid taxering m. m.

Vid föredragning av Kungl. Maj:ts nådiga proposition nr 290, med förslag till lag om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862 m. m., blev denna proposition på begäran bordlagd.

Om ordnande av bostadstillgången inom vissa samhällen.
(Forts.)

Anmälades och godkändes riksdagens kanslis förslag till riksdagens skrivelse, nr 125, till Konungen angående utredning i fråga om Sveriges biblioteksväsende på visst område.

Herr *Pålsson, Jöns*, väckte en motion, nr 158, angående livräntor eller pensioner åt delägare i dödsboen efter löjtnanterna friherre H. G. Pfeiff, friherre H. G. von Blixen-Finecke och J. G. Torslow.

Motionen blev på begäran bordlagd.

Anmälades och bordlades lagutskottets utlåtanden:

nr 36, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om förfogande över viss egendom under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden dels ock i anledning därav väckta motioner;

nr 37, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vissa delar av lagen den 24 maj 1895 angående skyldighet för kommuner och enskilda att fullgöra rekvisitioner för krigsmaktens behov;

nr 38, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 16 och 41 §§ i lagen den 29 juni 1912 om arbetarskydd;

nr 39, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 37 § i lagen den 17 juni 1916 om försäkring för olycksfall i arbete;

nr 40, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt tillämpning av lagen den 28 mars 1917 om förbud i vissa fall mot överlåtelse av fartyg eller andel däri eller upplåtelse av fartyg, så ock mot förvärf av aktie i aktiebolag, som äger fartyg eller andel däri; samt

nr 41, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt tillämpning av lagen den 28 mars 1917 om förbud i vissa fall mot fortskaffande av gods med svenskt fartyg mellan utrikes orter.

Justerades tretton protokollsutdrag för denna dag, varefter kamarens sammanträde avslutades kl. 2,38 e. m.

In fidem
A. v. Krusenstjerna.
